ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Určení a popření otcovství

Natalie Poukarová

Plzeň 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	**Natalie POUKAROVÁ**
Osobní číslo:	**R19M0320P**
Studijní program:	**M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce:	**Určení a popření otcovství**
Zadávající katedra:	**Katedra občanského práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Pojem určení a popření otcovství
3. Určení a popření otcovství
4. Komparatistická studie úpravy určování a popírání otcovství
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Kristýna Spurná**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2023**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

Západočeská univerzita v Plzni
L.S.
Fakulta právnická

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. června 2023

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma Určení a popření otcovství zpracovala samostatně a uvedla veškeré použité zdroje v seznamu použitých pramenů způsobem vědecké práci obvyklým. “

V Plzni, dne 21. března 2024

Natalie Poukarová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Kristýně Spurné za odborné rady, cenné připomínky i za veškerý čas, který mi v průběhu zpracování této práce věnovala.

Seznam použitých zkratek

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
DNA	kyselina deoxyribonukleová – nosič genetické informace
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ObčZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSPOD	orgán sociálně-právní ochrany dětí
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
NS	Nejvyšší soud
ZMPS	zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZOR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních
ZR	zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine

Obsah

Úvod ... **1**
1. Pojem určení a popření otcovství ... 3
1.1 Rodičovství ... 3
1.2 Pojem určení a popření otcovství ... 4
1.3 Účinky určení a popření otcovství ... 5
1.4 Právní úprava otcovství ... 7
1.4.1 Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. ... 7
1.4.2 Občanský zákoník 89/2012 Sb. ... 7
1.4.3 Mezinárodní právo rodinné ... 8
2. Určení a popření otcovství ... **9**
2.1 První domněnka otcovství ... 9
2.1.1 Zánik manželství ... 10
2.1.2 Výjimky z aplikace první domněnky ... 11
2.1.3 Souhlasné prohlášení o určení otcovství dle § 777 ObčZ ... 12
2. 2 Popírání prvé domněnky otcovství manželem matky ... 13
2. 2. 1 Popírání prvé domněnky matkou ... 15
2. 2. 2 Procesní aspekty a důsledky popření otcovství ... 16
2. 2. 3 Dokazování při popírání otcovství ... 18
2. 2. 4 Popírání otcovství v případě matky znovu provdané ... 19
2. 3 Určení otcovství u asistované reprodukce ... 20
2. 4 Popírání otcovství u asistované reprodukce ... 22
2. 5 Určení otcovství dle druhé domněnky ... 24
2. 6 Popírání druhé domněnky rodiči dítěte ... 30
2. 6. 1 Popírání druhé domněnky mužem ... 30
2. 6. 2 Popírání druhé domněnky matkou ... 31
2. 7 Popírání druhé domněnky z úřední moci ... 32
2. 8 Třetí domněnka otcovství ... 34
2. 8. 1 Aktivní legitimace ... 35
2. 8. 2 Smrt domnělého otce ... 37
2. 8. 3 Procesní aspekty ... 37
2. 8. 4 Dokazování ... 39
2. 9 Popírání otcovství po popěrné lhůtě ... 40
2. 9. 1 Zájem dítěte ... 40
2. 9. 2 Veřejný pořádek ... 43
2. 9. 3 Prominutí zmeškání lhůty ... 44
2. 10 Úvahy de lege ferenda ... 46
2. 10. 1 Popírání otcovství dítětem ... 46

2. 10. 2 Popírání otcovství domnělým otcem 47
2. 10. 3 Popěrné lhůty 48
2. 10. 4 Formulace „prominutí" zmeškání lhůty 50
3. Komparatistická studie úpravy určování a popírání otcovství 50
3. 1 Komparace se Slovenskem 51
3. 1. 1 Určování otcovství podle zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine 51
3. 1. 2 Popírání otcovství podle zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine 52
3. 1. 3 Porovnání právní úpravy v České republice a na Slovensku 54
3. 2 Komparace s Německem 55
3. 2. 1 Určování otcovství dle německého občanského zákoníku 56
3. 2. 2 Popírání otcovství dle německého občanského zákoníku 57
Závěr 59
Cizojazyčné resumé 60
Seznam použitých zdrojů 61

Úvod

Jako téma této diplomové práce jsem si vybrala problematiku určení a popření otcovství především proto, že se dotýká každého z nás. Otcovství, jakožto vztah mezi otcem a dítětem, je pro člověka vzácné, a proto o většině, která svého biologického otce zná, můžeme konstatovat, že má v životě štěstí. Stále jsou tu ale ti, kteří svého biologického otce nepoznali. Systém právních domněnek otcovství nezaručuje jisté určení biologického otce, ale vždy je snahou určit za otce dítěte muže, jehož otcovství se jeví jako nejpravděpodobnější.

Institut otcovství prošel během posledních let několika změnami, avšak je otázkou, zda zákonodárce stíhá reagovat na společenské a vědecké pokroky, které se ve světě dějí. V rámci této problematiky si můžeme položit hned několik otázek. Jsou právní domněnky stále aktuální? Nepostačí analýza DNA, na základě které lze téměř stoprocentně zjistit, kdo je biologickým otcem dítěte? Nemělo by dítě také disponovat popěrným právem? Jsou popěrné lhůty v české právní úpravě dostatečně dlouhé? Nejen na tyto otázky se budu v diplomové práci snažit odpovědět.

Hlavním cílem práce je vymezit pozitivně právní úpravu určení a popření otcovství, která je zakotvena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Práce je rozdělena do třech na sebe navazujících kapitol, kde cílem první kapitoly je uvést čtenáře do problematiky určení a popření otcovství. Dále obsahuje historickou, ale i mezinárodní právní úpravu institutu otcovství. Druhá kapitola je stěžejní, a to z důvodu, že obsahuje všechny právní domněnky otcovství, na základě kterých lze určit otcovství. Taktéž zakotvuje novinku v podání umělého oplodnění, která umožňuje neplodným párům otěhotnět. V rámci každé domněnky jsem popsala podmínky, které musí být splněny, aby došlo k určení otcovství, ale také možnosti, jak otcovství popřít.

Do stejné kapitoly jsem zahrnula úvahy de lege ferenda, které považuji za nezbytné, neboť český právní řád v sobě stále zahrnuje nedostatky, které by bylo třeba změnit.

V závěrečné kapitole se věnuji komparaci právní úpravy s našimi sousedními zeměmi, a to se Slovenskou republikou a Německem. Slovenská právní úprava má v rámci institutu otcovství stejné kořeny jako Česká republika, proto je komparace

právě s touto zemí na místě. Německo se řídí svým občanským zákoníkem, kde za nejdůležitější rozdíl mezi českou a německou právní úpravou považujeme přiznání popěrného práva dítěti, které v České republice stále chybí.

1. Pojem určení a popření otcovství

1.1 Rodičovství

Pojem rodičovství nelze v souvislosti s institutem určení a popření otcovství opomenout, poněvadž jeho hlavním a primárním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Rodičovstvím je tedy vztah, který vzniká mezi rodiči a dětmi. Nejedná se pouze o mateřství, ale také o otcovství, tudíž oba rodiče jsou nositelem práv a povinností vůči dítěti. Z těchto důvodů je potřeba zajistit oba rodiče, aby dítě mohlo vyrůstat v podmínkách, které nebudou bránit jeho rozvoji a řádné výchově.

Dle biologického hlediska se rodičem dítěte rozumí osoba, která nese stejný biologický materiál jako dítě. Jestliže se oba biologičtí rodiče o dítě starají, společně ho vychovávají a jsou zapsáni v matričním listu dítěte, lze je považovat jak za právní, tak sociální rodiče. Takto je popsán ideální stav rodiny dítěte. Avšak tento ukázkový statut není pravidlem, a proto se rodičovství, zejména pak otcovství, jelikož matku dítěte lze určit jednodušeji dle § 775 ObčZ, rozlišuje na otcovství biologické, právní a sociální. Na základě tohoto rozdělení může dojít k situaci, kdy dítě bude mít „více otců."

V případě biologického otcovství platí, že dítě má stejný biologický materiál jako muž, který ho zplodil. Dalším pojetím je sociální otcovství, které se přičítá tomu, kdo se o dítě stará a vychovává ho. Třetím, a to posledním, je otcovství právní, označující za otce dítěte muže, který je za otce považován na základě zákona. Je v nejlepším zájmu dítěte, aby se všechny roviny otcovství potkaly právě v jedné osobě. Ovšem může dojít k situaci, kdy dítě zplodí jeden muž, druhý muž se o něj stará a vychovává ho a třetí je zapsán v matričním listě jako otec dítěte. K vyjasnění otcovství by měla přispět i matka dítěte, která musí vědět sama nejlépe, kdo je biologickým, právním a sociálním otcem dítěte. Konečné rozhodnutí je pak ponecháno na rozhodnutí soudu, který zkoumá v souladu s nejlepším zájmem dítěte, které pojetí otcovství je v daném případě v popředí před ostatními.[1] Této problematice se budu podrobněji věnovat v kapitole 2.9.

[1] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

1.2 Pojem určení a popření otcovství

Otcovství je základní statusový poměr, který je významný nejen pro člověka, ale i pro určování příbuzenství či pro rodinný život vůbec. Jedná se o vztah mezi dítětem a otcem, který je zprostředkován matkou. Již ve starém Římě se pro určení otcovství používala zásada *mater sempre certa est, pater incertus* tj. matka je vždy jistá, otec nejistý. Určení otcovství je obecně považováno za složitější, než určení mateřství. V případě mateřství je na základě prokazatelného faktu porodu existence biologického pouta jasná, u otcovství takový přímý důkaz biologického otcovství není. Biologické pouto mezi určitým mužem a dítětem je možno dovozovat pouze nepřímo, že určitý muž je s největší pravděpodobností otcem dítěte. Proto se v dnešním právu pro určení otcovství užívá systém, který je založen na třech právních domněnkách, které jsou koncipovány jako vyvratitelné.[2] I přesto, že by se dnes mohlo otcovství určit či popřít pomocí moderních metod, které bývají přesnější, systém domněnek má díky jejich hospodárnosti, jednoduchosti a rychlosti stále přednost.

Prvá domněnka otcovství je založena na statusovém poměru manželství. Podmínkou však je, aby se dítě narodilo za trvání manželství nebo do 300. dne po jeho zániku. Druhá domněnka otcovství staví na souhlasném prohlášení matky a muže, který tvrdí, že je otcem dítěte. Třetí domněnka je postavena na souloži v rozhodné době.

Pořadí domněnek není v právní úpravě náhodné, domněnky se využívají postupně. Pokud se neuplatní první domněnka otcovství, nastupuje druhá domněnka. Nemají-li rodiče vůli založit otcovství k dítěti dobrovolně, rozhodne o otcovství soud na základě třetí domněnky otcovství.

Na základě vyvratitelných domněnek otcovství lze postihnout muže, u kterého je genetické otcovství nejvíce pravděpodobné. Může však nastat situace, kdy v důsledku aplikace domněnky je založeno právní otcovství v rozporu s genetickým. Pro takové případy existuje institut popření otcovství. Popření otcovství znamená zánik statusového vztahu mezi dítětem a mužem, jehož

[2] DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8. s. 77

otcovství bylo popřeno. Jedná se o zásah, který přetrhne statusové poměry nejen otce, ale i matky, dítěte či ostatních příbuzenských vztahů. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 2964/12 k tomu poznamenává, že pokud vznikne na základě zákonné domněnky otcovství, které se neshoduje s otcovstvím biologickým, není takový stav problém. Ústavní soud zjednodušené určení otcovství pomocí zákonných domněnek uznává. Pokud ale vzniklý právní stav neodpovídá biologickému stavu, pak musí mít domnělý otec možnost předmětnou domněnku vyvrátit a tuto nesrovnalost odstranit.

Popření otcovství je možné popřít pouze v soudním řízení, kde je k podání návrhu oprávněna buď matka nebo otec dítěte. Zde nacházíme rozdíl mezi podáním návrhu na určení a popření otcovství, neboť návrh na určení paternity může podat i dítě, u popření otcovství toto právo nemá. Popření otcovství je možné pouze u první nebo druhé domněnky otcovství. Třetí domněnka není sama o sobě právní skutečností, v jejímž důsledku dochází k určení otcovství, neboť touto skutečností je soudní rozhodnutí vydané v řízení dle § 783 ObčZ.[3] Výjimečně může nastat situace, kdy je řízení zahájeno bez návrhu, o takový případ se může jednat pouze u domněnky druhé, tedy u souhlasného prohlášení muže a ženy, kdy otec takto určený, nemůže být jeho otcem.

Popření otcovství je omezeno prekluzivními lhůtami, neboť existence popěrných lhůt je sledována z důvodu práva dítěte znát svůj původ, jakož i s právem matrikového otce, který není otcem genetickým, na ochranu jeho soukromého života.[4] Popěrná lhůta slouží k uplynutí potřebné doby k tomu, aby byl vztah a poměry mezi tím, kdo byl určen jako otec a dítětem jisté, bez možnosti zásahu do nich.

1.3 Účinky určení a popření otcovství

Ohledně účinku a povahy rozhodnutí, jak u určení, tak i popření otcovství, se vedou rozpravy o tom, jaké povahy daná rozhodnutí skutečně jsou. Dříve se prosazoval názor, že rozhodnutí jsou deklaratorní povahy.[5] Postupem času se začalo

[3] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 873
[4] Tamtéž s. 947
[5] Tamtéž s. 948

nahlížet na rozsudek o popření otcovství jako na rozhodnutí konstitutivní povahy, a to z důvodu, aby úkony, které učinil muž, jehož otcovství bylo popřeno, byly ponechány v platnosti. Konstitutivní povaha rozhodnutí znamená, že právní poměry se takovými rozhodnutí ruší, mění nebo zakládají.

Co se týče rozsudku o určení otcovství, dle mého pohledu se jedná o rozsudek s konstitutivní povahou, neboť zde se statusový poměr mezi otcem a dítětem zakládá. Otázka je, zda tímto způsobem lze přistupovat i k rozhodnutí o popření otcovství. Pokud bychom vycházeli ze stejného závěru, konstitutivní povaha by znamenala, že statusový poměr mezi otcem a dítětem se teprve zrušuje, tj. muž, jehož otcovství bylo popřeno, by byl považován za otce do právní moci rozsudku.[6] Takové rozhodnutí by mělo za následek, že jedno dítě by mělo více otců a muž, u kterého bylo otcovství popřeno, by měl do soudního rozsudku všechny povinnosti vůči dítěti včetně vyživovací.

Já osobně se přikláním k názoru, že rozsudek o popření otcovství je rozsudkem deklaratorní povahy. Jeho hlavním úkolem je stanovit, že muž, který byl na základě domněnky otcovství určen za otce, není otcem a nikdy jím nebyl. Problémem v tomto případě zůstává, jak se naloží s právními jednáními, které učinil právní otec dítěte v době, kdy měl za to, že je otcem dítěte. Tuto otázku řeší § 895 ObčZ., který stanovuje: *„Došlo-li k popření otcovství, právní jednání učiněná otcem jako zákonným zástupcem zůstávají nedotčena.“* Mám za to, že toto ustanovení podporuje můj výše uvedený názor o deklaratorní povaze, neboť pokud by rozhodnutí mělo konstitutivní povahu, nebyl by tento paragraf potřebný. Rozsudek o popření otcovství tedy deklaruje, že i přesto, že právní jednání byla učiněna mužem, u kterého bylo otcovství popřeno, je třeba jim přiznat s ohledem na právní jistotu právní účinky.

Důsledkem nabytí právní moci rozsudku o popření otcovství je několik změn. Dítěti je vydán nový rodný list, kde je jako otec dítěte uveden nikdo a dítě získává příjmení matky v době narození. Nastává zánik nejen rodičovské odpovědnosti, ale také povinnosti vychovávat dítě. Po právní moci rozsudku o popření otcovství

[6] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Praha: Leges, 2018. Komentátor. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 948

dochází v podstatě k úplnému právnímu ukončení vztahu mezi dítětem a otcem, a také k přetrhání právních vztahů mezi příbuznými z otcovy strany.

1.4 Právní úprava otcovství

1.4.1 Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

Přijetí nové ústavy v roce 1960 mělo vliv na rekodifikaci několika pramenů československého práva. V rámci těchto rekodifikací byl vydán nový zákon o rodině, který znamenal ve své podstatě velkou novelu rodinného práva. Zákon byl v průběhu let několikrát novelizován.

ZOR ve znění pozdějších předpisů byl stěžejním právním předpisem, neboť upravoval rodinné právo komplexně, a to až do 31. 12. 2013. Pokud ZOR neupravoval určitý problém v rámci rodinného práva, použil se občanský zákoník č. 40/1964 Sb., který měl proti ZOR pouze subsidiární povahu. Postupem času se čím dál častěji objevovala diskuze na téma, zda se má stát rodinné právo součástí občanského zákoníku.

Jak jsem již zmínila výše, ZOR byl až do okamžiku jeho zrušení základním právním předpisem pro právo rodinné, upravující možnosti určení a popření otcovství, které byly stavěny na právních domněnkách. Od doby, kdy nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 ObčZ., se rodinné právo řídí výhradně tímto zákonem.

1.4.2 Občanský zákoník 89/2012 Sb.

Rekodifikace soukromého práva v České republice započala v roce 2000, kdy byl vydán věcný záměr nového občanského zákoníku, který byl o rok později schválen. V roce 2005 byla představena první verze návrhu nového občanského zákoníku a veřejnosti bylo umožněno, skrz zveřejňování jednotlivých paragrafů na internetu, se spolupodílet na přípravě nového kodexu. Mezníkem pro nový kodex byl rok 2011, kdy byl jeho návrh schválen Poslaneckou sněmovnou České republiky. Nový občanský zákoník byl vyhlášen 22. 3. 2013 ve sbírce zákonů pod číslem 89/2012 Sb.

Přijetí nového občanského zákoníku mělo velký vliv na rodinné právo, neboť nahradil dosavadní zákon o rodině. Výjimkou jsou však právní vztahy, které

vznikly před nabytím účinnosti nového občanského zákoníku, neboť dle ustanovení § 3028 ObčZ se na ně nový zákon nevztahuje, pokud se strany nedohodnou jinak.

Český právní řád i nadále vychází z římských zásad mater *semper certa est, pater incertus,* tj. matka je vždy jistá, otec nejistý, resp. otcem je ten, na koho ukazují domněnky. Právní řád i nadále zakotvuje tři vyvratitelné domněnky, které se uplatňují v souslednosti. Nová právní úprava zákona č. 89/2012 Sb. zahrnuje problematiku rodinného práva komplexně, a to konkrétně v Části druhé - Rodinné právo. Určení a popření otcovství je upraveno v Hlavě II. - Příbuzenství a švagrovství, v ustanoveních § 776 ObčZ a následujících.

1.4.3 Mezinárodní právo rodinné

Úmluva o právech dítěte je jeden z nejdůležitějších mezinárodních právních předpisů rodinného práva. Česká republika sukcedovala ke dni svého vzniku 1. 1. 1993 do všech mezinárodních závazků České a Slovenské federativní republiky, proto je Česká republika od okamžiku svého vzniku smluvní stranou Úmluvy o právech dítěte.

V rámci určení a popření otcovství není Česká republika vázaná žádnou mezinárodní mnohostrannou smlouvou.[7] Nařízení Brusel II. ter v čl. 1 odst. 4 písm. a) ze své působnosti určení a popření otcovství dokonce vylučuje. V některých dvoustranných smlouvách, kterými je Česká republika vázaná, může být obsažena právní úprava, která upravuje hraniční určovatelé odlišně od úpravy v ZMPS.

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, upravuje kolizní normy určení a popření otcovství v § 53, § 54 a § 55, kde vychází se zásady ochrany zájmu dítěte. Ustanovení § 53 ZMPS stanovuje: „*Žalobu na určení a popření rodičovství lze podat u obecného soudu žalovaného v České republice; nemá-li zde žalovaný obecný soud, u obecného soudu žalobce. Pravomoc českých soudů je dána i tehdy, nemá-li ani žalobce v České republice obecný soud, ale jeden z rodičů nebo dítě je státním občanem České republiky.“* Podle § 54 odst. 1 ZMPS se určení a popření otcovství řídí právem státní příslušnosti dítěte v době narození. Získalo-li

[7] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 498

dítě narozením více než jedno státní občanství, bude se rozhodovat dle českého právního řádu.[8]

2. Určení a popření otcovství

2.1 První domněnka otcovství

V této podkapitole se budu věnovat první domněnce otcovství, která vychází z rodičovství a je postavěna na ochraně rodiny založené manželstvím. Jde-li o účel manželství, zákon stanoví, že hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.[9] Ustanovení § 687 odst. 2 ObčZ předpokládá od manželů věrnost a vzájemnou podporu. Narodí-li se do manželství dítě, požaduje se co nejdříve upravit jeho status, aby se zamezilo případnému prověřování. Pokud nastanou například skutečnosti, že manželé spolu již nežijí nebo manžel matky o těhotenství nevěděl, nejsou pro určení otcovství dle první domněnky rozhodné.

První domněnka otcovství je zakotvena v ustanovení § 776 odst. 1 ObčZ a zní následovně: **„***Narodí-li se dítě v době od uzavření manželství do uplynutí třístého dne poté, co manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné, anebo poté, co byl manžel matky prohlášen za nezvěstného, má se za to, že otcem je manžel matky.“* První domněnka otcovství tedy svědčí manželovi matky, aniž by bylo potřeba jakéhokoliv rozhodnutí. Zápis v matrice má deklaratorní charakter.[10]

Komentovaná domněnka se uplatní pouze v případě, jestliže se dítě narodí do manželství. Narození dítěte, porod, musí spadat do doby existence manželství. Porodem se dle zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách rozumí okamžik, kdy je dítě vypuzeno z mateřského těla a začne projevovat alespoň jednu ze známek života, jako je například dech**.**

[8] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 498

[9] § 655 ObčZ

[10] ŠVESTKA, Jiří. Občanský zákoník: komentář. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 78

2.1.1 Zánik manželství

Jde-li o zánik manželství, platí, že pokud se dítě narodilo do 300. dne od zániku manželství, běží tzv. ochranná doba. V tomto případě nezáleží na tom, jakým způsobem manželství zaniklo, první domněnka otcovství se uplatní vždy. Ochranná doba počíná běžet dnem následujícím po dni, ve kterém došlo ke skutečnosti rozhodující pro její začátek.[11]

Pokud manželství zaniklo rozvodem, platí, že rozhodný je den, kdy rozhodnutí o rozvodu nabylo právní moci. Za těchto okolností se za otce dítěte považuje manžel matky i v době rozvodového řízení nebo 300 dnů poté, co manželství zaniklo.

Manželství může také zaniknout rozhodnutím, které prohlašuje manželství za neplatné. V tomto případě je rozhodný stejný den, jako u rozvodu, tedy den, kdy rozhodnutí nabylo právní moci. Zemřel-li manžel, rozhodující je den, jenž je uveden v úmrtním listu manžela.

Dalším způsobem zániku manželství je prohlášení jednoho z manželů za mrtvého, pokud lze mít za to, že zemřel. Není-li možnost, aby se tělo mrtvého prohlédlo stanoveným způsobem, prohlásit manžela za mrtvého lze v případě, že byl součástí takové události, kde se jeho smrt jeví jako jistá. Na rozdíl od staré právní regulace, kde manželství zanikalo právní mocí rozsudku prohlášení za mrtvého, je za rozhodnou dobu považován den, který se pokládá za den smrti. Odhalí-li soud, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. K takovému rozhodnutí se dále nepřihlíží. Manželství se však neobnovuje.[12]

První domněnka otcovství se vztahuje také na případ, kdy k zániku manželství dojde změnou pohlaví. V České republice je změna pohlaví zvláštním předpisem zakázána, jestliže by se změna měla provádět osobě, která je ve statusovém poměru. Vyloučit nelze možnost, že se změna pohlaví provede v zahraničí nebo v utajení ve zdravotních službách. Zánik manželství by za těchto

[11] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 505

[12] Tamtéž. s. 504

okolností nastal dnem, který je jako den změny pohlaví uveden v potvrzení vydané poskytovatelem zdravotních služeb.[13] Rodičovská zodpovědnost i vyživovací povinnost zůstává u osoby, která prošla změnou, zachována.

2.1.2 Výjimky z aplikace první domněnky

Jednou z výjimek aplikace první domněnky otcovství je prohlášení manžela matky za nezvěstného. Tato skutečnost nemá za následek zánik manželství. Jedná se o novinku v zákoně, stanovující, že dle první domněnky otcovství je nezvěstný manžel určen za otce jen do 300. dne od právní moci usnesení prohlášení za nezvěstného. Děje se tak z důvodu, že nezvěstného manžela lze prohlásit za mrtvého až po uplynutí pěti let od konce roku, kdy byl prohlášen za nezvěstného. V této situaci lze předpokládat, že nezvěstný manžel s manželkou nesouložil, tudíž nemohl zplodit dítě. Po uplynutí 300. dne od prohlášení manžela za nezvěstného může manželka určit otcovství dle druhé nebo třetí domněnky otcovství.

Další výjimka z první domněnky otcovství je zakotvena v § 776 odst. 2 ObčZ. a zní následovně: *„Narodí-li se dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem je manžel pozdější, i když se dítě narodilo před uplynutím třístého dne poté, co předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné.“* Toto ustanovení předchází sporům, které by mohly vzniknout v případě nového manželství ženy v tzv. ochranné době. Nastane-li situace, že pozdější manžel své otcovství úspěšně popře, za otce dítěte bude považován předchozí manžel matky, narodí-li se dítě v ochranné době. Popěrná lhůta dřívějšího manžela se liší, podle ustanovení § 788 ObčZ mu počíná běžet šestiměsíční lhůta den poté, kdy se o rozhodnutí dozvěděl. Této problematice se budu nadále podrobněji věnovat v nadcházející podkapitole 2.2.

Komentované ustanovení platí obdobně i v případě umělého oplodnění. Došlo-li k umělému oplodnění, ke kterému dal souhlas dřívější manžel, bude domněnka otcovství svědčit manželovi pozdějšímu. I ten má právo své otcovství popřít tak, jak již bylo uvedeno výše.

[13] MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 877

2.1.3 Souhlasné prohlášení o určení otcovství dle § 777 ObčZ

Občanský zákoník upravuje novinku, která navazuje na § 58 odst. 1 ZOR. Jedná se o případy, kdy matka dítěte počne s novým partnerem dítě, které se narodí ještě za doby trvání manželství či v ochranné době po rozvodu. Hlavním cílem komentovaného ustanovení ve spojení s procesním ustanovením § 416 ZŘS je zjednodušit a zrychlit situace, kdy existuje rozpor mezi právním otcovstvím, které přiřazuje otcovství manželovi matky dítěte a biologickým otcovstvím, za podmínky, že zúčastněné osoby se na daném řešení shodli.

Jedná se o souhlasné prohlášení matky, matrikového otce a jiného muže před soudem, které má svědčit ve prospěch jiného muže, biologického otce dítěte a zároveň vylučuje první domněnku otcovství, tedy domněnku manžela matky. Má se za to, že i tato domněnka otcovství je vyvratitelná.[14]

2. 1. 3. 1 Předpoklady souhlasného prohlášení

Hlavním předpokladem souhlasného prohlášení je narození dítěte v době od podání návrhu na rozvod do konce třístého dne, tzv. ochranné doby, po právní moci rozsudku o rozvod. Dále musí být návrh na učinění prohlášení podán do jednoho roku od narození dítěte. Třetí podmínkou je nabytí právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství. K prohlášení matky, matrikového otce a domnělého otce musí dojít v řízení před soudem. Návrh na zahájení řízení může podat buď manžel, muž tvrdící své otcovství nebo matka. Manžel matky musí prohlásit, že není otcem dítěte, domnělý otec prohlásí, že je otcem dítěte a matka dítěte se k oběma prohlášením musí připojit. V takovém případě všechny zmíněné osobně vyslechne soud dle § 416 odst. 1 ZŘS. Místně příslušným soudem bude dle § 417 odst. 1 ZŘS obecný soud dítěte.

Občanský zákoník umožňuje učinit souhlasné prohlášení i tomu, kdo není plně svéprávný. Ten může podle § 780 ObčZ učinit prohlášení pouze před soudem, který má následně za úkol posoudit, zda omezený ve svéprávnosti je schopen učinit prohlášení sám, nebo jestli je potřeba, aby mu byl ustanoven opatrovník. Soud v

[14] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 508

řízení o určení otcovství posuzuje svéprávnost osob jako předběžnou otázku. Pokud již existuje rozsudek, kterým byla osoba omezena ve svéprávnosti, je tímto rozsudkem soud vázán.

Pokud jsou splněny všechny předpoklady, má se za to, že otcem dítěte je muž, který to o sobě společně s matkou a bývalým matrikovým otcem prohlásil. Následuje zápis do matriky a vydání nového rodného listu dítěti.[15]

Jde-li o manželství, které bylo prohlášeno za neplatné, lze podle zákona učinit souhlasné prohlášení i v tomto případě. I zde jsou podmínky pro konverzi první domněnky ve prospěch druhé domněnky obdobné. Souhlasné prohlášení lze učinit v případě, jestliže se dítě narodí v době zahájení řízení o prohlášení manželství za neplatné do konce ochranné doby po právní moci rozsudku o prohlášení manželství za neplatné. Návrh musí být taktéž podán do jednoho roku od narození dítěte a rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné již muselo nabýt právní moci.

2. 2 Popírání prvé domněnky otcovství manželem matky

Zákon připouští možnost, aby manžel matky popřel své otcovství. Ustanovení § 785 odst. 1 ObčZ říká: *„Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do šesti let od narození dítěte. Otcovství popírá vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu, a nežije-li jeden z nich, vůči druhému; není-li naživu žádný z nich, manžel toto právo nemá.“* Matrikový otec může popřít své otcovství pouze v omezené době, která je stanovena popěrnou lhůtou subjektivní a objektivní. Subjektivní lhůta počíná běžet šest měsíců od okamžiku, kdy se otec dozví o skutečnostech, které ho vedou k pochybnostem o svém biologickém otcovství. Tato možnost popření otcovství však nesmí trvat déle, než lhůta objektivní. Objektivní lhůta je stanovena, jak je již zmíněno výše, na šest let od okamžiku narození dítěte. V tomto případě má otec možnost popřít své otcovství do doby, než dítě vstoupí do školního věku.

[15] .Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 510

Popěrné lhůty nebyly vždy stejné, jako jsou dnes. Zákon o právu rodinném, jenž byl zrušen s nabytí účinnosti zákona o rodině, stanovil pouze jednu popěrnou lhůtou, která byla šestiměsíční. Na tuto úpravu navázal i zákon o rodině, který zakotvil pro manžela matky šestiměsíční popěrnou lhůtu, která běžela od doby, kdy se dozvěděl o skutečnosti, že jeho manželka porodila dítě. Ústavní soud ho však v roce 2010 svým nálezem pro jeho neústavnost zrušil. *„Neústavnost § 57 odst. 1 zákona o rodině podle názoru senátu Ústavního soudu spočívá především v nevyváženosti základních lidských práv a zájmů otce dítěte, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky otcovství, dítěte a jeho matky. Nelze přitom vyloučit ani závěr o neústavnosti zmíněného ustanovení pro rozpor s vlastními zájmy ditěte.“*[16]

Ústavní soud k popěrným lhůtám uvedl, že: *„Právě k odstranění rozporu mezi právním a biologickým otcovstvím slouží popěrná žaloba otce podle napadeného § 57 odst. 1 zákona o rodině. Toto ustanovení se dotýká primárně právního postavení právního otce a dítěte plynoucích z jejich předpokládaného rodinného vztahu. Účel sledovaný tímto ustanovením lze nepochybně považovat za souladný se zájmem, aby právní určení otcovství odpovídalo biologickému otcovství. V obecné rovině lze tento závěr shledat kompatibilní rovněž s právem dítěte znát své rodiče, které je výslovně vyjádřeno v čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.“*[17]

V návaznosti na tento nález přišla novelizace zákona o rodině, která zakotvila jak objektivní popěrnou lhůtu, trvající tři roky od porodu dítěte, tak subjektivní popěrnou lhůtu, která trvala šest měsíců od okamžiku, kdy vznikly manželovi matky důvodné pochybnosti o tom, že je biologickým otcem.

Přijetí občanského zákoníku mělo na svědomí prodloužení objektivní popěrné lhůty manžela matky, a to na šest let od narození dítěte. Cílem nově stanovené lhůty bylo, aby byla v souladu s ostatními evropskými zeměmi a také s judikaturou ESLP. [18]

[16] Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/2009, bod 15.
[17] Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/2009, bod 28
[18] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 539

Popěrné lhůty jsou lhůtami prekluzivními a hmotněprávními. Následkem neuplatnění popěrného práva ve stanovené době právo manžela matky zaniká. Pro běhy lhůt platí v rámci přechodných ustanovení § 3036 ObčZ.

V případě kombinace běhu lhůt se subjektivně a objektivně určeným počátkem platí, že právo popřít otcovství zaniká uplynutím subjektivní lhůty a nejpozději uplynutím lhůty objektivní. Pokud nastane situace, kdy se manžel matky dozví o skutečnostech zakládající důvodnou pochybnost o jeho otcovství k narozenému dítěti v den jeho porodu, má právo popřít své otcovství v subjektivní šestiměsíční lhůtě. V případě, že manžel matky získá pochybnosti o jeho otcovství později, ale v průběhu šesti let od narození dítěte, zaniká jeho právo popírat otcovství uplynutím šestiměsíční subjektivní lhůty. Shledá-li otec dítěte pochybnosti těsně před uplynutím šestileté objektivní lhůty, jeho popěrné právo zanikne uplynutím této lhůty.[19]

Může nastat i situace ke které dochází v případě podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. V takové situaci má soud pravomoc zmeškání lhůty prominout. Zákon ponechává pouze na rozhodnutí soudu, zda zmeškání lhůty promine, z toho vyplývá, že se nejedná o povinnost soudu, ale oprávnění. Soud tak může učinit pouze v případě, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Podrobněji se této problematice budu věnovat v podkapitole 2.9. této práce.

Ve druhém odstavci ustanovení § 785 ObčZ je upravena situace v souvislosti s popřením otcovství, kdy je manžel matky omezen ve svéprávnosti v době, než stihla uplynout šestiletá objektivní lhůta, tudíž sám otcovství popřít nemůže. V takovém případě může otcovství popřít místo manžela matky opatrovník, kterého jmenuje soud. K popření otcovství může dojít ve lhůtě šesti měsíců od jmenování soudem.

2. 2. 1 Popírání prvé domněnky matkou

Opomenout nesmíme matku dítěte, které je taktéž přiznáno popěrné právo. Právo matky popřít otcovství bylo zakotveno již v zákoně o právu rodinném v

[19] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 540

ustanovení § 51 a následně v zákoně o rodině v ustanovení § 58. Občanský zákoník na tuto úpravu navázal v ustanovení § 789, které dává matce možnost popřít otcovství svého manžela. Popěrná lhůta matky činí šest měsíců, kdy počátek je dán objektivně dnem porodu dítěte a končí dnem, který se pojmenováním shoduje se dnem narození dítěte.[20] I v tomto případě se jedná o lhůtu prekluzivní, která má za následek, že v případě marného uplynutí lhůty právo na popření otcovství matce zaniká, avšak soud má možnost matce zmeškání lhůty prominout. [21]

2. 2. 2 Procesní aspekty a důsledky popření otcovství

Samotné ustanovení § 785 odst. 1 ObčZ ve své druhé větě stanovuje, že manžel matky podává návrh na popření otcovství vůči dítěti a matce, jsou-li oba naživu. Jestliže je dítě nezletilé a nesvéprávné, je zastoupeno kolizním opatrovníkem. Není-li jeden z nich naživu, otcovství se popírá vůči druhému. V momentě, kdy nežije ani jeden z nich, manželovi popěrné právo zaniká.

Řízení o popření otcovství je upraveno v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Z hlediska své podstaty se jedná o řízení nesporné. Věcně příslušným soudem je okresní soud, místně příslušným soudem ve věcech popření otcovství je pak dle § 417 odst. 1 ZŘS výhradně obecný soud dítěte. Obecným soudem dítěte lze rozumět soud, v jehož obvodu má nezletilý své bydliště. Pokud by nebylo možné určit místní příslušnost podle odstavce 1, bude pro řízení příslušným soudem obecný soud matky.

V případě popírání otcovství u první domněnky se jedná výhradně o řízení návrhové. Ustanovení § 14 ZŘS umožňuje zahájit řízení i ústně do protokolu. Návrh na zahájení řízení může podat pouze žena, která dítě porodila nebo muž, jehož otcovství má být popřeno. Dítě není aktivně legitimováno k podání návrhu na zahájení řízení o popření otcovství.

[20] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 547

[21] KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. 3. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-877-1. s. 178

Účastníkem v řízení o popření otcovství je muž, jehož otcovství má být popřeno, matka a dítě.[22] Zemřel-li muž, který podal návrh na popření otcovství a druhý oprávněný k návrhu na popření otcovství, tedy matka, je stále naživu, může pokračovat v řízení v pozici navrhovatele právě ona. Neprojeví-li zájem pokračovat, soud usnesením řízení zastaví.[23] Jestliže matka i dítě zemře v průběhu řízení, soud řízení zastaví. Pokud by bylo účastníkem řízení dítě, musí být vždy zastoupen kolizním opatrovníkem, kterým zpravidla bývá OSPOD.[24]

Řízení o popření otcovství se řídí zásadou vyšetřovací. Soud má z moci úřední povinnost zjistit všechny skutečnosti, které jsou důležité pro rozhodnutí, neboť je odpovědný za zjištění skutkového stavu věci. Není přitom omezen pouze na důkazy, které uvádějí účastníci řízení, ale je povinen provést i jiné důkazy, kterými můžou být všechny důkazní prostředky.[25] Nejčastěji využívanými prostředky, jak nám sama praxe ukázala, jsou výslechy svědků a znalecké posudky z oblasti genetiky.

V řízení o popření otcovství se rozhoduje ve věci samé rozsudkem, které působí erga omnes a je proti němu přípustné odvolání. Po nabytí právní moci rozsudku je změna označena v matriční knize narození, kde je dítě evidováno. Následně je dítěti vydán matrikou nový rodný list, kde bude jako otec uveden nikdo.

Vyživovací povinnost, kterou měl bývalý matrikový otec vůči dítěti, zaniká právní mocí rozsudku o popření otcovství ex lege. Dítě není povinno vracet bývalému otci poskytnuté výživné, neboť obdobně jako v případě právních jednáních učiněných matrikovým otcem, byl otec v době, kdy mu svědčila domněnka otcovství jako manželovi matky, povinen poskytnout dítěti vyživovací povinnost. Avšak muž, který úspěšně své otcovství k dítěti popřel, má možnost požadovat z titulu bezdůvodného obohacení po matce dítěte, nově určenému otci či po rodičích matky, vydání plnění výživného. Odlišná situace by nastala, kdy by

[22] § 420 ZŘS
[23] SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-788-0. s. 850
[24] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 957
[25] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 541

bylo výživné plněno i po právní moci rozsudku o popření otcovství, nicméně i v tomto případě by se jednalo o institut bezdůvodného obohacení. Ústavní soud se k této problematice vyjádřil ve svém nálezu následovně: *„Pokud došlo k popření otcovství, je platba výživného na dítě bezdůvodným obohacením jeho matky, pokud ji vědomě akceptovala.“*[26]

Závěrem této podkapitoly je třeba konstatovat, že v případě popření otcovství dítě nepozbývá státní občanství České republiky.[27]

2. 2. 3 Dokazování při popírání otcovství

Zákon stanoví, že narodí-li se dítě mezi sto šedesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné, lze otcovství popřít jen tehdy, je-li vyloučeno, aby manžel matky byl otcem dítěte.[28] Cílem tohoto ustanovení dle § 786 odst. 1 ObčZ je možnost zjednodušeně popřít otcovství, pokud by manžel o těhotenství v době uzavření manželství nevěděl. V této situaci bude na manželovi matky, tedy navrhovateli, aby tvrdil a dokázal, že jeho otcovství je vyloučené. Příkladem vyloučení otcovství je situace, kdy manžel matky uvede důvod, pro který s ženou v rozhodné době vůbec nesouložil nebo s ní v rozhodné době souložil, ale nemohl dítě zplodit, např. z důvodu jeho neplodnosti. Jestliže by navrhovatel netvrdil a neprokázal skutečnosti, které vyvracejí jeho otcovství k dítěti, není důvod, aby soud ustanovil znalce z oboru zdravotnictví. Soud by následně návrh zamítnul.

Ustanovení § 786 odst. 2 upravuje již tradiční tzv. privilegiované postavení manžela matky, které stanovuje, že pokud se dítě narodí před stým šedesátým dnem od uzavření manželství postačí, aby své otcovství manžel popřel. Jestliže tak učiní, má se za to, že není otcem dítěte. Bude tedy dostačující, pokud prokáže, že se dítě narodilo v době do sto šedesátého dne od uzavření manželství. Naproti tomu manžel matky nemusí prokazovat, že dítě nezplodil. Ani v tomto případě by však soud neměl opomenout provést i jiné důkazy, než jen ty navrhované, popřípadně vůbec nenavrhované. Pokud by došlo k vyhovění návrhu matrikového otce soudem bez

[26] Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II ÚS 1688/10
[27] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 543
[28] Tamtéž s. 544

dalšího dokazování, mohlo by dojít až k absurdní situaci. Matrikový otec by své otcovství úspěšně popřel, i když by se jednalo o genetického otce, což by představovalo překážku věci rozsouzené. Taková situace by byla v rozporu se zájmem dítěte.

Z výše uvedeného pravidla zákon stanoví výjimku, která přichází v úvahu, pokud manžel matky souložil s matkou dítěte tzv. v kritické době, tedy v době, od níž do narození dítěte neprošlo méně než sto šedesát a více než tři sta dní, nebo věděl-li při uzavření manželství, že je těhotná. Návrh na popření otcovství by byl úspěšný pouze tehdy, pokud by manžel matky ve svém návrhu prokázal, že je jeho otcovství vyloučeno.[29]

Komentované ustanovení bylo zakotveno již obecným zákoníkem z roku 1811, také zákonem o právu rodinném a následným zákonem o rodině v § 58 odst. 1 a 3. Samotné ustanovení obsahuje i občanský zákoník, který provedl novinku, a to rozšíření tzv. kritické doby ze sto osmdesáti až tři sta dnů před porodem, na sto šedesát až tři sta dnů před narozením dítěte.[30]

2. 2. 4 Popírání otcovství v případě matky znovu provdané

Jak jsem již uvedla v podkapitole 2. 1. 3, platí, že pokud se narodí dítě ženě znovu provdané, má se za to, že otcem tohoto dítěte je manžel pozdější, i když se dítě narodilo v okamžiku, kdy ještě neuplynulo tři sta dnů od doby, kdy předchozí manželství zaniklo nebo bylo prohlášeno za neplatné. Pro popření výše zmíněné domněnky otcovství navazuje ustanovení § 788 ObčZ, které konstatuje, že pokud pozdější manžel popře své otcovství k dítěti matky znovu provdané, začíná běžet lhůta pro popření otcovství dřívějšího manžela, a to od okamžiku, kdy se dřívější manžel dozvěděl o rozhodnutí. Subjektivní popěrná lhůta k popření otcovství dřívějšího manžela činí šest měsíců. Toto ustanovení lze využít v případě, kdy pozdější manžel své otcovství úspěšně popřel a domněnka svědčí ve prospěch manžela dřívějšího, který má však možnost své otcovství také popřít.

[29] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 544

[30] Tamtéž s. 543

Sousloví „se dozvěděl o rozhodnutí“ je třeba blíže vymezit, neboť může vzniknout otázka, co si pod tímto pojmem představit. Znamená to, že dřívější manžel musí být seznámen vědomě a jednoznačně s novým statusovým poměrem. Dřívější manžel musí mít objektivní možnost seznámit se s výrokem příslušného soudu, které již nabylo právní moci. V případě splnění těchto podmínek začíná běžet dřívějšímu manželovi popěrná lhůta. Jestliže by se dřívější manžel seznámil s rozsudkem, který doposud nenabyl právní moci, musí počkat do té doby, než tento rozsudek právní moci nabyde nebo případně vyčkat do okamžiku, než se dozví o skutečnostech, pro které právní moc rozhodnutí nastala.

Situace může i zde nabrat podobu, že dřívější manžel matky, ačkoliv byl seznámen s rozsudkem, který nabyl právní moci, nepodá návrh na popření otcovství včas, tedy v jeho šestiměsíční popěrné lhůtě. V takovém případě by mohl využít již zmiňované ustanovení § 792 ObčZ, kdy soud rozhoduje o tom, zda zmeškání lhůty promine.

2. 3 Určení otcovství u asistované reprodukce

Právní úprava umělého oplodnění, resp. asistované reprodukce se objevila až v roce 1982, kdy zákon č. 132/1982 Sb. doplnil a změnil zákon o rodině, kde umožnil manželskému páru umělé oplodnění. Do této doby bylo pro neplodné páry jediným řešením osvojení cizího dítěte.[31] Další změna v rámci umělého oplodnění nastala v roce 2006, a to zákonem č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, který zavedl možnost umělého oplodnění pro všechny neplodné páry, tedy i pro ty nesezdané. Současná právní úprava asistované reprodukce se nachází jak v občanském zákoníku, tak ve zvláštním právním předpise č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve kterém jsou upraveny podmínky, na základě kterých může dojít k asistované reprodukci.

Základem této domněnky otcovství, která se někdy označuje také jako tzv. první a půlta domněnka, neboť stojí v občanském zákoníku mezi první a druhou domněnkou otcovství, je podle ustanovení § 778 ObčZ informovaný souhlas muže

[31] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 890

k umělému oplodnění. Předpokladem je skutečnost, že muž, který dal souhlas k asistované reprodukci je otcem dítěte. Tento souhlas, který je v souladu s § 8 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb. musí být dle tohoto ustanovení udělen před každým provedením umělého oplodnění. Souhlasu předchází informování neplodného páru o metodách a postupech, případně o následcích, které mohou nastat, ale také informace o výši částky, kterou je třeba poskytnout na uskladnění přebytečných embryí. Po poučení neplodného páru nastává chvíle pro udělení písemného souhlasu, kde matka a muž potvrzují, že souhlasí s provedením asistované reprodukce. Pokud by nastal případ, kdy by došlo k odvolání souhlasu k umělému oplodnění nebo by byl souhlas učiněn proti vůli partnera či manžela matky, nelze takové umělé oplodnění provést a statusový poměr mezi otcem a dítětem nevznikne. V návaznosti na tuto problematikou lze zmínit případ Evans proti Velké Británii, kterým se zaobíral ESLP. Slečna Evans měla zmražená embrya kvůli zdravotním problémům. Když jej chtěla využít, její tehdejší partner odvolal souhlas k umělému oplodnění. Slečna Evans chtěla svá embrya chránit, a tak se obrátila pro jejich ochranu a ochranu svého soukromého života k ESLP. Soud rozhodl, že partnerův souhlas k umělému oplodnění není nezbytný, aby se dodržela lidská práva.[32]

K umělému oplodnění může docházet více způsoby. První možností je zavedení spermií do pohlavních orgánů ženy, druhým způsobem je zavedení již oplodněného vajíčka do těla ženy. Faktem zůstává, že žena nemusí být oplodněna pouze spermatem od muže, který dal k umělému oplodnění souhlas. K oplodnění může dojít i spermatem od anonymního dárce, kterému je více jak 18 let a méně než 40 let. Pokud by bylo využito spermií od dárce anonymního, je zřejmé, že biologickým otcem dítěte nebude muž, který dal souhlas k umělému oplodnění. Tato skutečnost však není pro zdejší ustanovení významná.[33]

Komentované ustanovení upravuje pouze ty případy, kdy se dítě narodí neprovdané ženě. Dřívější právní úprava, která byla obsažena v zákoně o rodině, upravovala tuto situaci tak, že pokud se narodilo dítě počaté umělým oplodněním

[32] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 511

[33] Občanský zákoník: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 293

neprovdané ženě, určilo se otcovství k tomuto dítěti souhlasným prohlášením rodičů dle § 52 ZOR nebo soudním řízením dle § 54 odst. 3 ZOR. Tento postup pak následně upustil od své podstaty a v rámci současné právní úpravy postačí souhlas bez jakéhokoliv dalšího projevu.[34]

V okamžiku, kdy dá souhlas k umělému oplodnění manžel matky a dítě se narodí za trvání manželství nebo v tzv. ochranné době, postupuje se automaticky podle první domněnky otcovství, která svědčí manželovi matky. Na tento případ tak nebude potřeba další zvláštní úpravy.

Původní úprava neobsahovala u daného ustanovení dikci "... má se za to, že…", z toho důvodu byly pochybnosti o tom, zda se vůbec jedná o právní domněnku, a ne pouze o právní fikci. Navazující občanský zákoník chtěl dát najevo, že se o právní domněnku skutečně jedná, a tak zakotvil ve svém § 778 ObčZ slovní spojení ... má se za to, že…" Můžeme tedy konstatovat, že se jedná o vyvratitelnou právní domněnku, která se však nezačleňuje do soustavy ostatních domněnek. Tím lze chápat pořadí domněnek, tedy pokud se nemůže uplatnit první, uplatní se druhá a pokud se nemůže uplatnit druhá domněnka uplatní se třetí.

2. 4 Popírání otcovství u asistované reprodukce

S ohledem na fakt, že umělé oplodnění je poměrně novou institucí, bylo zakotveno popření otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním až v souvislosti se zákonem č. 132/1982 Sb., kterým byl novelizován zákon o rodině. Ustanovení § 58 odst. 2 ZOR nově upravovalo možnost popřít otcovství, jestliže bylo dítě počato umělým oplodněním a souhlas byl udělen ve zdravotnickém zařízení, a to i se souhlasem manžela matky.[35] K zásadní změně došlo až v roce 2006, kdy byla zakotvena do zákona o rodině možnost, aby mohl popřít otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním i jiný muž, než jen manžel matky.

Jak jsem jíž zmínila, jedná se o vyvratitelnou domněnku, která může být vyvrácena pomocí institutu popření otcovství. Ovšem u asistované reprodukce je popírání otcovství mnohdy toliko komplikované, že v určitých případech vyvrátit

[34] Občanský zákoník: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 293
[35] HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 285

nelze. V ustanovení § 787 ObčZ je zakotveno, že nelze popřít otcovství k dítěti, které se narodilo v době mezi sto šedesátým dnem a třístým dnem od umělého oplodnění. Nezáleží na faktu, zda souhlas učinil manžel matky nebo jiný muž, za kterého není matka vdaná. Není ani rozhodné, zda bylo použito genetické látky od muže, který dal s umělým oplodněním souhlas nebo od dárce anonymního. Popření otcovství je v tomto případě nemožné.[36]

Občanský zákoník stanovuje výjimku z pravidla zákazu popření otcovství. Toto ustanovení slouží například v takové situaci, kdy je neplodným z páru muž, tudíž by mohla žena přirozeně otěhotnět v důsledku soulože s jiným mužem. Aby se mohl neplodný muž bránit, byla zakotvena do občanského zákoníku věta druhá ustanovení § 787 ObčZ. Klíčovým faktem u této výjimky je, zda se dítě narodilo pomocí genetické látky muže, který dal souhlas k umělému oplodnění nebo díky genetické látky anonymního dárce. V případě homologního umělého oplodnění, tedy genetické látky muže, který dal souhlas s umělým oplodněním, by se nejednalo o významný problém, neboť díky znaleckému dokazování by mohlo být jednoduše zjištěno, zda je otcem dítěte právě tento muž. Bylo by tak snadné dokázat, jestli matka dítěte otěhotněla v souvislosti s umělým oplodněním nebo jiným způsobem. Pokud by se jednalo o genetickou látku anonymního dárce, nešlo by o tak jasnou situaci, jako v případě umělého oplodnění homologního. Ti otcové, kteří by se snažili popřít své otcovství k dítěti, by museli patřičně dokázat, že matka dítěte otěhotněla jiným způsobem, než umělým oplodněním, tedy souloží s jiným mužem. Pokud by byla potřeba v rámci dokazování účast i jiné osoby, než jen účastníka řízení, disponuje soud pravomocí této osobě stanovit, aby se dostavila k lékařskému vyšetření či odběru krve. K této problematice se vyjádřil i Ústavní soud, který říká, že soud je oprávněn v souvislosti s § 127 odst. 3 OSŘ uložit, aby se žalovaný muž dostavil ke znalci a strpěl odběr vzorků DNA, který je nápomocný při určení nebo popření otcovství. Pokud se takto předvolaný muž nedostaví, může soud nechat žalovaného muže předvést nebo mu uložit pořádkovou pokutu. Své stanovisko zaujal ve své judikatuře i ESLP, který konstatuje: *„Testy DNA jsou soudem považovány za vhodnou a přesnou vědeckou metodu určení otcovství, jejíž důkazní*

[36] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 545

hodnota převažuje nad jinými důkazy prokazujícími nebo popírajícími otcovství.“ [37]

Mezerou popření otcovství v rámci asistované reprodukce jsou popěrné lhůty. Pokud chce otcovství k dítěti popřít manžel matky, který dal k umělému oplodnění souhlas, postupuje se dle první domněnky otcovství, která svědčí manželovi matky. Popěrná lhůta se řídí ustanovením § 785 ObčZ.

Otázkou tak zůstává, jaká je stanovená lhůta k popření otcovství v případě, kdy učinil souhlas k umělému oplodnění jiný muž, než manžel matky. Tento muž má pochybnosti o tom, že dítě nebylo počato umělým oplodněním, ale jiným způsobem. V praxi se v souvislosti s tímto problémem setkáváme s odlišnými názory. JUDr. Šínová je zástupkyní toho názoru, že otcovství je možno popřít v jakékoliv lhůtě.[38] Rozdílný názor zastává JUDr. Frintová, která říká, že popěrné lhůty jsou shodné s lhůtami u první a druhé domněnky otcovství. Zde záleží na tom, zda muž, který dal souhlas s umělým oplodněním je manžel matky či pouze partner matky.[39]

Můj osobní pohled na tuto problematiku se přiklání na stranu JUDr. Frintové. Hlavním důvodem mého názoru je fakt, že popěrná lhůta by byla jakákoliv pouze pro nemanželské páry. V této situaci by došlo k znevýhodnění postavení manželského páru, který by byl omezený v popěrné lhůtě dle § 785 ObčZ. Oproti tomu nesezdaný pár by měl v této situaci výhodnější postavení, neboť by nebyl limitován popěrnou lhůtou. S nadsázkou lze konstatovat, že v rámci tohoto problému by byl sňatek manželů na škodu.

2. 5 Určení otcovství dle druhé domněnky

V nadcházející kapitole se budu zaobírat v pořadí třetí domněnkou otcovství, avšak svým označením druhou domněnkou otcovství, která umožňuje matce a muži, který se považuje za otce dítěte, aby souhlasným prohlášením založili k svému dítěti právní rodičovství. Na druhou domněnku otcovství se lze obrátit v

[37] Rozhodnutí ze dne 15. července 2014, Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06
[38] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 963
[39] Občanský zákoník: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 321

případě, pokud nedošlo k určení otcovství k dítěti na základě domněnky prvé, která svědčí ve prospěch manžela matky. Druhá domněnka otcovství nepřipadá v úvahu ani za situace, kdy bylo dítě počato umělým oplodněním. Dále je vyloučeno určit otcovství dle této domněnky, jestliže došlo k určení otcovství v důsledku ustanovení § 777 ObčZ.

Dalším předpokladem pro účinnost komentované domněnky je dítě, které se již narodilo nebo dítě počaté, dosud nenarozené. Bylo-li souhlasné prohlášení učiněno k nasciturovi, nelze jej zpětně odvolat, a to ani v případě, že se dítě doposud nenarodilo. Pokud se souhlas má vztahovat k dítěti, které do budoucna pár počne, nebude účinný. Ustanovení § 779 odst. 1 ObčZ, kde je druhá domněnka otcovství zakotvena, předpokládá u souhlasného prohlášení vůli dvou osob, a to jak matky, tak muže, který se za otce dítěte považuje. Předcházející právní úprava umožňovala ve výjimečných případech, kdy matka nemohla ze závažného důvodu dát souhlas, aby prohlášení poskytl pouze muž, kterým měl být otec dítěte. Naproti tomu občanský zákoník stanovuje, že pokud matka trpí duševní chorobou, pro kterou nechápe smysl souhlasného prohlášení nebo prohlášení brání těžko překonatelná překážka, není možné, aby bylo určeno otcovství na základě souhlasného prohlášení.

Druhá domněnka otcovství stojí na souhlasném projevu vůle dvou osob. Povahou se však nejedná o uzavření smlouvy, nýbrž o dvě jednostranná jednání, která učinila matka a muž, jenž má být určen jako otec dítěte.[40] Jednání musí splňovat obecné předpoklady, které určí občanský zákoník v ustanovení § 545. Dále nelze opomenout, že rodiče musí učinit prohlášení, ve kterém se shodují. Shoda spočívá v tom, že matka i určitý muž označí za otce dítěte muže, který souhlasné prohlášení dal. Souhlasné prohlášení musí být vyjádřeno osobně.[41] Zastoupení v případě souhlasného prohlášení je vyloučeno.[42]

[40] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 898

[41] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 517

[42] Občanský zákoník: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 297

Problém se může vyskytnout v ten moment, kdy jedna z osob, která chce učinit souhlasné prohlášení, se rozhodne změnit pohlaví. Příkladem si můžeme uvést situaci, kdy matka dítě porodí, ale záhy se rozhodne, že se stane mužem. Následkem by bylo souhlasné prohlášení, které nečiní žena a muž, ale dva muži. Názor na tuto problematiku je takový, že souhlasné prohlášení, které je činěno osobami stejného pohlaví, by mělo být přípustné, neboť cílem je, aby se genetické otcovství shodovalo s otcovstvím právním.

U muže, který souhlasné prohlášení činí, je předpokladem, že se považuje za biologického otce dítěte. Tuto skutečnost pak následně potvrzuje svým prohlášením i matka, která musí vědět sama nejlépe, zda se o biologického otce skutečně jedná. Pokud by bylo zjevné, že tento muž jim není a jeho prohlášení nesleduje cíl řádné výchovy dítěte s matkou, pak lze takové jednání považovat za zneužití práva. Následovala by možnost soudu zahájit řízení o popření otcovství z moci úřední, které se blíže věnuji v kapitole 2.7. této práce.

Občanský zákoník nestanovil pro určení otcovství dle druhé domněnky žádnou lhůtu, proto je možné souhlasné prohlášení učinit jak k dítěti nezletilému, tak k zletilému. Stejně tak může být prohlášení poskytnuto osobou nezletilou, či zletilou. V okamžiku, kdy souhlasné prohlášení činí nezletilý, který není plně svéprávný, musí tak provést dle § 779 odst. 2 ObčZ pouze před soudem. Důvodem je ochrana nezletilého, aby nečinil unáhlená rozhodnutí. Před soudem je poučen o případných následcích, to však není zárukou pravdivosti jeho prohlášení. Důležitým kritériem, které se musí v případě prohlášení nezletilého zkoumat, je rozumová a mravní vyspělost, která se posuzuje u každého jednotlivého případu zvlášť. Stejně tak musí být zkoumáno, zda je nezletilý schopen chápat obsah a následky svého jednání.[43] K tomuto názoru se ve svém rozsudku přiklonil i NS ČSSR.[44] Jiná strana říká, že rozumová a mravní vyspělost se musí zkoumat s ohledem na věk nezletilého, přitom nerozhoduje fakt, zda nezletilý rozumové a

[43] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 907

[44] Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80 (R 48/1984**)**

mravní vyspělosti dovršil. Rozhodujícím kritériem v tomto případě je objektivní hledisko věku.[45]

Co se týče zastupovaní nezletilého v případě právních jednáních, občanský zákoník připouští, aby zákonný zástupce učinil souhlas k určitému jednání namísto nezletilého. Přeneseme-li tuto problematiku do souvislosti s komentovaným ustanovením, je nepřípustné, aby souhlasné prohlášení učinil za nezletilého někdo jiný, neboť se jedná o velice závažnou osobní věc.

Zákonem neupravenou otázkou zůstává, jak by se postupovalo v okamžiku, kdy jsou oba rodiče nezletilí. Teorie rozlišuje více možných úhlů pohledů, jak k věci přistoupit. Zákon je v této věci poměrně striktní a to tak, že umožňuje určit otcovství souhlasným prohlášením pouze pokud je alespoň jeden z rodičů zletilý. V případě nezletilosti obou rodičů zákon vylučuje druhou domněnku otcovství a odkazuje na třetí domněnku, která je založena na rozhodnutí soudu. Opačným pohledem je skutečnost, že dle ustanovení § 775 ObčZ, se matkou stane žena, která dítě porodila. Následné otcovství nezletilého by se pak určilo dle druhé domněnky souhlasným prohlášením, neboť zákonodárce v této věci užil pouze jednotné číslo.[46]

Dalším problémem, který se může u této domněnky otcovství objevit, je situace, kdy souhlasné prohlášení k dítěti nepodá jeden muž, ale vícero, tudíž dojde k souběhu prohlášení. Nejlepším postupem v takovém okamžiku je, aby byl do matriky zapsán jako otec nikdo a otcovství pak následně určil soud podle třetí domněnky otcovství, jelikož ani samotná matka nemusí být najisto přesvědčena o tom, kdo je biologickým otcem dítěte.[47] Tento názor zastává JUDr. Králíčková. Odlišný pohled na věc má JUDr. Šínová, která se vyjádřila k problému tak, že jediným platným souhlasným prohlášení, je to, které bylo učiněno jako první. Pokud těhotná žena učinila prohlášení s prvním mužem, je nepřípustné, aby tak činila následně i s dalšími muži, neboť souhlasné prohlášení lze učinit jen jedenkrát

[45] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 518

[46] Tamtéž. s. 519

[47] Tamtéž. s. 518

a nelze jej vzít zpět.[48] Já osobně se ztotožňuji s názorem JUDr. Šínové, neboť je pravdou, že souhlasné prohlášení musí činit vždy dvě osoby, a to jak matka dítěte, tak muž, který se za otce považuje. Jelikož je zde potřeba i souhlasu matky, která by měla vědět, kdo je genetickým otcem jejího dítěte, mám za to, že v případě pochybnosti o otci dítěte, by souhlasné prohlášení s nejistým otcem neposkytla.

Formální záležitosti v rámci druhé domněnky zákon upravil v ustanovení § 779 odst. 2 ObčZ, které stanovuje, že k souhlasnému prohlášení může dojít buď u soudu, nebo na kterémkoli matričním úřadě.[49] Ze zákona lze dovodit, že před matričním úřadem postačí pouze projev vůle matky a muže, v praxi to tak jednoduché není. Povinností matky a muže, chystajících se k podání prohlášení, je prokázání totožnosti pomocí občanského průkazu. Jestliže se prokazuje otcovství k dítěti dosud nenarozenému, je třeba předložit kromě rodných listů matky a muže i těhotenský průkaz, aby nedošlo k prohlášení dosud nepočatému dítěti. Je-li dítě naživu, postačí s sebou přinést pouze rodný list muže, který má být za otce určen. Aby mohlo být souhlasné prohlášení učiněno, je nutností dle zákona č. 301/2001 Sb., prokázat skutečnost, že nedošlo k určení otcovství před jiným matričním úřadem.

Dojde-li k učinění souhlasného prohlášení před soudem, je místně příslušným obecný soud dítěte.[50] Pokud není možné určit příslušnost na základě tohoto ustanovení, nastupuje § 413 odst. 2 ZŘS, které označuje za místně příslušný soud obecný soud matky. V otázce postavení účastníků řízení se setkáváme opět s odlišnými názory. JUDr. Králíčková zmiňuje ustanovení § 420 odst. 1 ZŘS, které zahrnuje do účastníků řízení matku, domnělého otce, ale i dítě.[51] Podle JUDr. Šínové však chybí účast dítěte na souhlasném prohlášení, které určuje, kdo je jeho otcem. V případě dítěte, které se doposud nenarodilo nebo s ohledem na jeho nízký věk nemůže věc pochopit, není tato problematika toliko významná, neboť samo

[48] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 904

[49] DAUBNEROVÁ, A. Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku. [Systém ASPI]. Linde Praha [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID MN16280CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

[50] § 417 odst. 1 ZŘS

[51] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 519

danou situaci ovlivnit nemůže. Ignorovanou skutečností je stav, kdy dítě nabylo svéprávnost. Ani za této situace nemá možnost nikterak ovlivnit určení otcovství vzhledem k jeho osobě.[52]

V souvislosti se souhlasným prohlášením není podmínkou, aby prohlašující osoby byly přítomny současně. K samotnému určení otcovství dochází v okamžiku, kdy se prohlášení shodují ve svém tvrzeném obsahu, obsahují potřebné náležitosti, jsou určité a učiněné před matričním úřadem nebo soudem.[53] K účinnosti druhé domněnky otcovství postačí projevy vůle matky a muže, není vyžadováno, aby prohlášení učinil i matriční úřad nebo soud, u kterého prohlášení probíhá. Souhlasné prohlášení nelze měnit ani odvolat. Dojde-li tedy k určení otcovství na základě druhé domněnky, uvede se tak v protokolu a skutečnost se oznámí orgánu, vedoucí matriční knihu, v níž je dítě zapsáno. Rodiče disponují pravomocí, aby se domluvili na příjmení dítěte, změnu křestního jména provést nemohou.

Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda mají orgány veřejné moci, u nichž je prohlášení činěno, právo prohlášení odmítnout. Obecným předpokladem je nemožnost matričního úřadu nebo soudu, aby prohlášení odmítli. JUDr. Šínová se s tímto závěrem neztotožňuje, neboť má za to, že v určitých situacích lze prohlášení zpochybnit. Jak jsem již nastínila výše, abychom zabránili této situaci, je potřeba splnit všechny obecné předpoklady prohlášení. Jestliže nedojde k naplnění všech stanovených náležitostí, je následkem odmítnutí soudu nebo matričního úřadu zapsat souhlasné prohlášení. Takovým příkladem je vdaná nebo rozvedená žena, které od zániku manželství neuplynulo zákonem stanovených 300 dnů. Dalším důvodem pro odmítnutí je neprokázání totožnosti, protože soud či matriční úřad neví, kdo projev vůle podává. Ačkoliv jsem výše avizovala, že není od orgánu veřejné moci třeba žádného rozhodnutí, má soud nebo matriční úřad povinnost v této situaci zkoumat, zda jsou dány všechny předpoklady, pro které může být souhlasné prohlášení učiněno. Veřejný ochránce práv se k této problematice vyjádřil tak, že pokud nedojde k akceptaci souhlasného prohlášení, musí o tom matriční úřad vydat rozhodnutí.[54] Naproti tomu soud tuto povinnost nemá, jelikož

[52] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 901

[53] Rozhodnutí Nejvyšší soudu České republiky ze dne 27.02.1969 sp. zn. 1 Cz 80/69

[54] Stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 13. 8. 2004, sp. zn. 166/2004/VOP/MV

ten, kdo o souhlasné prohlášení žádá, se na něj může obrátit s návrhem na určení otcovství dle § 783 ObčZ. O tom je soud povinen rozhodnout vždy.[55]

2. 6 Popírání druhé domněnky rodiči dítěte

2. 6. 1 Popírání druhé domněnky mužem

Poprvé se možnost popřít otcovství, které bylo určeno na základě druhé domněnky otcovství, objevila v zákoně o právu rodinném, konkrétně v ustanovení § 46 ZPR. Muž mohl popřít otcovství pouze tehdy, jestliže dítě nezplodil nebo neuplynula šestiměsíční lhůta od okamžiku, kdy bylo otcovství uznáno. Zákon o rodině ponechal muži, jenž učinil souhlasné prohlášení, shodnou právní úpravu.

Občanský zákoník zakotvil ustanovení upravující popírání otcovství dle druhé domněnky do § 790 ObčZ. Předpokladem úspěšného popření otcovství je splnění všech náležitostí, které jsou pro souhlasné prohlášení potřeba. Zákon stanovil, že popření otcovství dle druhé domněnky může být aplikováno pouze v tom případě, kdy je zřejmé, že muž nemůže být otcem dítěte. Zde je tedy ponecháno na navrhovateli, aby uvedl důkazy, které by prokázaly neexistenci jeho otcovství. Obdobně jako u popírání otcovství dle první domněnky, i zde platí, že se jedná o řízení nesporné, které je provázeno zásadou vyšetřovací. Soud tak může sám provést i jiné důkazy než jen ty, které navrhovatel uvedl. Nejpřesnějším důkazem s ohledem na dnešní medicínu je znalecký posudek z oblasti profilace DNA. Dokazování však nemusí být vždy součástí řízení, neboť jsou i situace, kdy ho lze považovat za zbytečné. Příkladem jsou důkazy, z nichž je patrné, že muž nemohl v kritické době s matkou souložit, jelikož se nacházel např. na služební cestě. V tomto případě se dokazovaní neprovede.

Další podmínkou je dodržení zákonem stanovené popěrné lhůty, která činí šest měsíců. Jestliže k určení otcovství došlo ještě před narozením dítěte, zákon ve větě druhé ustanovení § 790 ObčZ stanovuje konec lhůty na dobu, která nesmí skončit dříve, než šest měsíců po jeho narození. Srovnáme-li popěrnou lhůtu v České republice s ostatními státy, máme za to, že naše popěrná lhůta je poměrné

[55] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 902

krátká. Lze tedy konstatovat, že otec nemá příliš mnoho času na vyřešení svých pochybností o jeho otcovství. Sporné v rámci popěrných lhůt je určení počátku běhu této lhůty. I zde se setkáváme s rozdílnými názory. JUDr. Šínová směřuje počátek lhůty k okamžiku, kdy se projevy vůle matky a muže střetnou, tedy dojde ke shodnému souhlasnému prohlášení.[56] Odlišný názor zastává JUDr. Králíčková, neboť přičítá počátek lhůty každému rodiči zvlášť. V tomto případě je tedy rozhodné, kdy učinila souhlas matka a kdy muž, každému tak běží vlastní popěrná lhůta.[57] Můj postoj se přiklání více k názoru JUDr. Šínové, jelikož mi nepřipadá správné, aby lhůta plynula již v okamžiku, kdy souhlasné prohlášení rodičů ještě nemá žádné právní důsledky.

Řízení o popření otcovství dle druhé domněnky lze zahájit jak na návrh, tak i bez návrhu. Aktivní legitimaci k návrhu má matka a muž, který učinil souhlasné prohlášení. Jiné osoby jsou k podání návrhu vyloučené.

Jestliže byla svéprávnost muže, který byl určen za otce dle druhé domněnky v průběhu popěrné lhůty, tedy šesti měsíců, omezena, může namísto tohoto muže popřít otcovství opatrovník. Opatrovník je jmenován soudem a jeho popěrná lhůta činí šest měsíců od okamžiku, kdy byl takto zvolen.

Taktéž u druhé domněnky platí, že soud může zmeškání lhůty k popření otcovství dle § 792 ObčZ prominout.

Jedná-li se o procesní otázky, platí obdobně jako u popření první domněnky otcovství ustanovení § 785 ObčZ, které jsem již rozebrala v podkapitole 2. 2. 2. této práce.

2. 6. 2 Popírání druhé domněnky matkou

Do doby, než byl přijat zákon o rodině, byla úprava ohledně popěrného práva matky u druhé domněnky otcovství poměrně nejasná. Až ustanovení § 61 odst. 2 ZOR zakotvilo popěrnou lhůtu i matce, která měla povinnost prokázat, že

[56] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 973

[57] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 550

matrikový otec nemohl dítě zplodit.[58] Důvodem pro začlenění daného ustanovení byla zásada rovnoprávnosti muže a ženy.

Dnešní úpravu popěrného práva matky nalezneme v ustanovení § 791 ObčZ, které dává matce možnost popřít otcovství, jenž bylo učiněno souhlasným prohlášením. Matka musela při učinění souhlasného prohlášení vědět, že dotyčný muž není genetickým otcem dítěte, avšak i přes tuto skutečnost si ho za otce dítěte vybrala. Má však to privilegium, že v době trvaní popěrné lhůty si může otcovství muže, s kterým učinila souhlas a pravděpodobně není genetickým otcem dítěte, promyslet a následně ho popřít. Účelem popěrného práva matky je zajistit dítěti jeho právo znát svůj původ a pokud možno též péči jeho vlastními rodiči.[59]

Obdobně jako u otce, je i matka limitována šestiměsíční popěrnou lhůtou, která má prekluzivní povahu. Stejně tak v případě omezení její svéprávnosti, nastupuje soudem určený opatrovník, kterému běží šestiměsíční popěrná lhůta.

2. 7 Popírání druhé domněnky z úřední moci

Zákon ve výjimečných situacích umožňuje zahájit řízení o popření otcovství bez návrhu, a to pouze v případě, pokud bylo otcovství určeno na základě druhé domněnky otcovství. Tato otázka byla zakotvena již v ustanovení § 62a ZOR, kde dávala možnost nejvyššímu státnímu zástupci, aby před uplynutím stanovené popěrné lhůty podal návrh na popření otcovství, jestliže je vyloučeno, aby muž, který učinil souhlasné prohlášení, byl otcem dítěte. Ustanovení dávalo možnost sjednat nápravu, jestliže muž, o jehož prohlášení jde, není biologickým otcem dítěte a popření je ve zřejmém zájmu dítěte, tak i v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva.[60] Odborná literatura vymezila, že hlavním cílem ustanovení je především zamezení obchodu s dětmi.

Současná právní úprava převzala tuto problematiku, kde stejně jako zákon o rodině, upravuje možnost popřít otcovství i bez návrhu, jestliže k určení došlo

[58] HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 293
[59] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 975
[60] HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4. s. 298

souhlasným prohlášením, vyžaduje to zřejmý zájem dítěte a mají být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva. Občanský zákoník však upustil od pravomoci nejvyššího státního zástupce a předal tuto pravomoc soudu. Další změnou, oproti ZOR, je neurčena popěrná lhůta, která tak dává možnost, aby řízení z moci úřední bylo zahájeno kdykoliv, tedy poté, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení.

Komentované ustanovení se snaží zabránit negativním následkům, které vznikly ze záměrně učiněného souhlasného prohlášení rodičů, jejichž cílem nebylo řádné založení otcovství k dítěti, ale určitý prospěch, který z toho vytěžili. Typickým příkladem je situace, kdy dojde k souhlasnému prohlášení za účelem získání pobytu na území ČR. Tento problém řeší zákon č.186/2016 Sb., o státním občanství, který v ustanovení § 7 odst. 2 konstatuje: *„Dítě, jehož matka není státní občankou České republiky, státu Evropské unie ani nemá trvalý pobyt na území České republiky, ani není bezdomovkyní, nabývá státní občanství České republiky dnem, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení rodičů o určení otcovství státního občana České republiky, pokud rodiče prokázali otcovství matričnímu úřadu genetickou zkouškou formou znaleckého posudku podle zákona o znalcích a tlumočnících.“*

V případě zahájení řízení ex offo je předpokladem přesvědčení soudu o vyloučení otcovství matrikového otce, proto je zpravidla jasné, jaký bude výsledek řízení. Soud je současně rozsudkem povinen pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti. Znamená to, že rodiči, kterému byla rodičovská odpovědnost pozastavena, je zabráněno k nezákonné manipulaci s dítětem.[61] Pozastavení rodičovské odpovědnosti nemusí automaticky dopadat na oba rodiče zároveň, soud má za úkol přistupovat ke každému případu jednotlivě. Například pokud matka učinila souhlasné prohlášení v tíživé životní situaci, soud ji rodičovskou odpovědnost ponechá. Z toho lze dovodit povinnost soudu rozhodovat o pozastavení odpovědnosti ve vztahu k rodičům zvlášť.[62] Komentované ustanovení nedopadá na vyživovací povinnost.

[61] (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6. s. 332

[62] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 557

Řízení o popření otcovství ex offo je zpravidla zahájeno na základě podnětu, který byl podán u soudu kýmkoliv. Avšak i sám soud může zjistit z úřední povinnosti důvod, pro který by zahájil řízení. Takovým příkladem je situace, kdy putativní otec podal návrh na určení otcovství, prokazatelným znaleckým posudkem z oblasti profilování DNA, ale mezitím matka ve snaze zabránit biologickému otci dítěte, aby byl za otce určen, učinila souhlasné prohlášení s jiným mužem. Soud pak následně pro popření otcovství shledá zřejmý zájem dítěte i zaručení základních lidských práv.

Soud zahájí řízení usnesením. Pro zahájení řízení není soud omezen žádnou lhůtou, lze ho tak zahájit kdykoliv. K tomu se ve svém rozhodnutí vyjádřil i ESLP: *„Pokud může být řízení o popření otcovství zahájeno z procesní iniciativy státního orgánu, neměla by být založena na neomezené diskreci (zejm. musí být vyslechnut putativní otec, rozhodnutí musí být odůvodněno a mělo by podléhat přezkumu soudu).“*[63] Co se týče procesních otázek, platí obdobně již komentované ustanovení § 785 ObčZ.

2. 8 Třetí domněnka otcovství

Třetí domněnka otcovství nastupuje v okamžiku, kdy pro určení otcovství nesvědčila domněnka manželovi matky či nebylo učiněno souhlasné prohlášení. Lze tedy konstatovat, že na třetí domněnku se lze obrátit až v případě, pokud nebylo užito žádné z výše uvedených domněnek. Dítě, matka nebo i muž, který tvrdí, že je otcem dítěte mohou podat návrh k soudu, aby otcvoství určil. Uplatnit třetí domněnku je možné pouze v soudním řízení. Pro podání návrhu není stanovena žádná lhůta, lze tedy určit otcovství k dítěti v jakémkoliv jeho věku.

Klíčovým souslovím v rámci komentovaného ustanovení je soulož v tzv. kritické době. To upravuje ustanovení § 793 odst. 2 ObčZ, které říká: *„Že otcem je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti.“* Soulož byla definována judikaturou již v roce 1938 jako: *„Úkon pohlavního života, který může vésti k oplodnění ženy; může jím býti i jakékoliv*

[63] Rozhodnutí ze dne 8. prosince 2016, L. D. a P. K. proti Bulharsku, č. 7949/11 a č. 45522/13

spojení pohlavních orgánů muže a ženy vůbec, ba i pouhý jejich dotyk.“[64] Kritická doba je oproti předchozím úpravám zkrácena, a to z původních sto osmdesáti dnů na výše zmíněných sto šedesát dnů. Do kritické doby se nezapočítává den, kdy k souloži došlo, započítává se však den narození. Důkazní břemeno zpravidla leží na navrhovateli, neboť ten musí prokázat, že k souloži došlo v kritické době. Avšak i toto řízení je povahou nesporné a je doprovázeno zásadou vyšetřovací, proto není soud omezen pouze navrhovanými důkazy.

Jde-li o otázku závažných okolností vylučujících otcovství, byla považována za přípustnou námitku pouze skutečnost, že matka byla těhotná již v době soulože s příslušným mužem nebo se jednalo o neplodného muže. V dnešní době, která umožňuje určit i popřít otcovství s pravděpodobností až 99% na základě znaleckého posudku, zejména pak metodou profilování DNA, je zpravidla jasné, že se bude přistupovat hlavně k této metodě, neboť nám ukáže na téměř jistého otce dítěte.

2. 8. 1 Aktivní legitimace

Jak jsem již zmínila výše, aktivní legitimaci k podání návrhu má dítě, kdy je pro něho tato domněnka jediným nástrojem, jak se aktivně domáhat určení paternity, matka, ale i muž, který se považuje za otce dítěte. Toto právo bylo domnělému otci přiznáno až novelou zákona o rodině v roce 1998. Občanský zákoník právo domnělého otce převzal, a i nadále umožňuje, aby se domáhal určení otcovství, a to i proti vůli matky dítěte. V praxi však může být právo tohoto muže oslabeno například tím, že matka určí otcovství k dítěti na základě souhlasného prohlášení s jiným mužem nebo se za jiného provdá. Účelem takového manželství je zamezení určení otcovství domnělému otci na základě třetí domněnky.

Ústavní soud řešil v souvislosti s tímto problémem případ, kdy dítě bylo narozené v době manželství, avšak otcem dítěte byl jiný muž, než manžel matky. Domnělý otec podal návrh na určení otcovství dle třetí domněnky, neboť bylo zřejmé, že je otcem dítěte. Jeho návrhu nebylo vyhověno, a to i přesto, že barva kůže domnělého otce a dítěte byla zcela totožná. Dalším jasným důkazem byla korespondence mezi domnělým otcem a matkou. Důvodem nevyhovění ústavní stížnosti Ústavním soudem byla skutečnost, že pokud již bylo otcovství určeno dlé

[64] Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 6. 1938, sp. zn. Rv II 476/38 (Vážný č. 16.999)

prvé domněnky, nelze se následně domáhat určení otcovství na základě třetí domněnky. Pokud by matka dítěte nejdříve otcovství svého manžela popřela, mohlo by následně dojít k určení otcovství na základě druhé nebo třetí domněnky. Ústavní soud na závěr konstatoval, že domnělý otec má právo domáhat se pokrevního pouta dle § 771 ObčZ tak, aby mohlo být následně upraveno jeho právo na styk s dítětem.[65]

Úprava postavení putativního otce v rámci této problematiky je v jednotlivých státech odlišná. Velké množství států přiznává domnělému otci právo popřít otcovství, které bylo určeno na základě první domněnky otcovství. Další státy neposkytují popěrné právo domnělému otci, avšak dávají mu možnost, aby se domáhal práva na styk s dítětem, pokud je zřejmé, že je jeho biologickým otcem. Poslední možností jsou státy, které domnělému otci nepřiznávají jak návrh na popření otcovství, tak ani právo na styk s dítětem. Mezi tyto státy se v roce 2007 řadila i Česká republika.[66]

Právní úprava České republiky nedovoluje putativnímu otci popřít otcovství jiného muže. Jedinou možností putativního otce je podání podnětu soudu k popření otcovství, a to i bez návrhu dle ustanovení § 793 ObčZ. Pokud soud na podnět nereaguje, domnělý otec nemá jiný způsob, jak rozvrátit statusový poměr mezi matrikovým otcem a dítětem. V návaznosti na komentovanou problematiku by česká právní regulace měla poskytnout domnělému otci právo na styk s jeho dítětem. S odkazem na ustanovení § 927 ObčZ, které přiznává právo dítěti, aby se mohl stýkat i s osobami příbuznými či osobami, které jsou pro dítě společensky blízké, je zapotřebí pohlížet na putativního otce jako příbuzného dítěte, za cílem umožnění styku s dítětem a případném vybudování vzájemné sociální vazby.[67] Putativnímu otci není přiznáno právo, aby byl vedle matrikového otce nositelem rodičovské odpovědnosti či aby jakkoli o dítěti rozhodoval.

[65] Rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16

[66] Rozhodnutí ESLP ze dne 15. 12. 2011 ve věci Schneider v. Německo

[67] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 951

2. 8. 2 Smrt domnělého otce

Třetí odstavec ustanovení § 783 ObčZ upravuje možnost podat návrh proti opatrovníkovi, jestliže domnělý otec zemřel. Jedná se o specifický případ, ke kterému dochází v případě, kdy má být otcovství určeno ve vztahu k domnělému otci, který zemřel. Lze tak dovodit, že opatrovník by měl být jmenován ještě před tím, než bude podán návrh na určení otcovství. Teprve až poté, kdy usnesení, kterým byl jmenován, nabylo právní moc, je vhodné podat návrh na zahájení řízení. Opatrovníkem může být kdokoliv.

Procesní právo neupravuje postup soudu při jmenování opatrovníka, v souvislosti lze však zmínit ustanovení § 29 OSŘ. Avšak mám za to, že na tuto situaci nedopadá. Prvním důvodem je úprava jmenování opatrovníka účastníka již v probíhajícím řízení, druhým, a tím hlavním důvodem je fakt, že se jedná o jmenování opatrovníka účastníka, který má způsobilost být účastníkem řízení, zatímco u zemřelého domnělého otce je podle ustanovení § 420 odst. 2 ZŘS přímo účastníkem řízení. Z toho lze odvodit, že jmenování opatrovníka domnělému otci je poněkud zvláštním druhem řízení ve věcech opatrovnictví. Věcně a místně příslušným soudem pro jeho jmenování je obecný soud dítěte, který je taktéž příslušný k paternitnímu řízení.[68]

Jedná-li se o účastníky řízení, jsou jimi dle zákona žena, která dítě porodila, dítě a domnělý otec. Jestliže je návrh na určení otcovství podán proti opatrovníkovi, který byl jmenován zemřelému domnělému otci, je i on účastníkem řízení. Opatrovník však nemá právo podat návrh na zahájení řízení, takovým právem disponuje pouze matka nebo dítě.

2. 8. 3 Procesní aspekty

Řízení o určení otcovství dle třetí domněnky lze uskutečnit pouze v soudním řízení, které není omezeno žádnou lhůtou pro jeho zahájení. Od účinnosti občanského zákoníku platí, že se jedná o řízení nesporné, které si klade za cíl vyřešit právní poměry dítěte do budoucna. Povahou jde zpravidla o řízení návrhové.

[68] § 417 ZŘS

S občanským zákoníkem nastala změna, která se týkala účastníků. Předchozí úpravy nezahrnovaly do účastníků řízení dítě, současná právní úprava mu toto postavení přiznává. Jestliže je dítě nezletilé, je mu ustanoven kolizní opatrovník, kterým je zpravidla OSPOD.

O určení otcovství nelze rozhodovat jako o předběžné otázce, dále je zakázána koncentrace řízení nebo vydání rozsudku pro uznání či zmeškání. Návrh je tak třeba projednat vždy v samostatném řízení. Výsledkem řízení je pravomocný rozsudek, který je závazný pro všechny. Obsahem každého rozsudku je výrok, ve kterém je obsaženo, jak soud o návrhu na určení otcovství rozhodl. V případě, že dojde k určení otcovství a dítě, ke kterému bylo otcovství určeno je nezletilé, je třeba následně rozhodnout dalším výrokem o péči dítěte a vyživovací povinnosti k němu. Rozsudek dále obsahuje výrok o náhradě nákladů řízení, který se řídí zásadou úspěchů ve věci. Následkem změny statusového poměru dítěte je vydání nového rodného listu, ke kterému dochází po zapsání změny do matriční knihy narození.

K řízení je věcně příslušným okresní soud, místně příslušným je obecný soud dítěte. Je-li dítě nezletilé, jeho obecný soud se určí na základě § 4 odst. 2 ZŘS. Naproti tomu zletilému dítěti je určen soud dle ustanovení § 85 OSŘ.

Třetí domněnka otcovství bývá často kritizována pro její nemožnost popření. Možným způsobem, jak domněnku napadnout je buď žaloba na obnovu řízení, která může být podána v tříměsíční subjektivní lhůtě a tříleté objektivní lhůtě, nebo žaloba pro zmatečnost podaná v tříměsíční subjektivní lhůtě. Zakotvení práva podat žalobu na obnovu řízení bylo především z důvodu, aby se soudem určený otec mohl z takto určeného rodičovství vyvázat, jestliže dítě nezplodil. Dnešní doba, která umožňuje téměř jistě na základě genetického testu DNA určit otcovství, tak postrádá úpravu popření otcovství, které bylo určeno na základě rozhodnutí soudu.

V rodinněprávních věcech nebývá zpravidla možné podat proti rozsudku dovolání, výjimku však upravuje ustanovení § 30 odst. 1 ZŘS, které dovolání ve věci určení nebo popření otcovství povoluje.

2. 8. 4 Dokazování

Dokazování v rámci řízení o určení otcovství dle třetí domněnky se řídí zásadou vyšetřovací. Účastníci řízení mají povinnost navrhovat a označovat důkazy, které jsou podstatné pro výsledek řízení. Soud však není omezen pouze na důkazy navrhované účastníky, ale sám má povinnost vyhledávat i jiné skutečnosti, které jsou důležité pro rozhodnutí. Jako důkazní prostředek mohou být využity všechny důkazní prostředky.

Za nejvyužívanější důkazní prostředek je považován výslech účastníků, a to matky a domnělého otce dítěte. Jestliže se matka a domnělý otec shodují ve svých výpovědích o souloži a jiných skutečnostech, není potřeba, aby soud provedl dalšího dokazování. Ale protože soud má povinnost na základě vyšetřovací zásady zjistit všechny skutečnosti, které by měly na rozhodnutí řízení nějaký vliv, nebude na škodu, pokud znalecké dokazování v oblasti genetiky provede a potvrdí, že otcovství bylo určeno v souladu se skutečným stavem.

V dřívější době bylo prováděno určování otcovství pomocí krevních zkoušek a určování krevních skupin. Dalším využívaným prostředkem pro určení otcovství byly znalecké posudky z oboru hematologie, sexuologie nebo gynekologie. Tyto posudky nebyly schopny jasně potvrdit, kdo je otcem dítěte, ba naopak jejich schopností bylo vyloučit otcovství muže. Od devadesátých let 20. století bylo možné provést znalecké posudky z oblasti profilování DNA, které prokazovali otcovství s pravděpodobností pohybující se od 99,99% - 99, 99999%. Na základě mezinárodně používané stupnice Konrada Hummela se přitom považuje otcovství za prakticky prokázané již od hranice 99,7500%.[69]

ESLP se ohledně genetických testů DNA ve své judikatuře vyjádřil následovně: *„Testy DNA jsou Soudem považovány za vhodnou a přesnou vědeckou metodu určení otcovství, jejíž důkazní hodnota převažuje nad jinými důkazy prokazujícími nebo popírajícími otcovství.“*[70]

[69] LOUDOVÁ, M., SIEGLOVÁ, Z., BRDIČKA, R. DNA analýza v paterních sporech - kazustika. Právní praxe, 1999, č. 4. s. 239

[70] Rozhodnutí ze dne 15. července 2014 ve věci Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06

Povinnost podrobit se odběru potřebných vzorků DNA je upravena v ustanovení § 127 OSŘ. V případě, že nebyla splněna povinnost dobrovolně, je možné ji vymáhat pomocí pořádkových pokut nebo předvedení.

2. 9 Popírání otcovství po popěrné lhůtě

2. 9. 1 Zájem dítěte

Nejprve si definujeme pojem dítě. Za dítě je považována každá osoba, která není zletilá.[71] Česká právní řád stanovuje, že osoba, která dosáhla osmnácti let nabude zletilosti. Jiným případem nabytí zletilosti je prohlášení soudu, které může být učiněno nejdříve v šestnácti letech.

Cílem této kapitoly je co nejpřesněji vymezit princip zájem dítěte v souvislosti s problematikou určení a popření otcovství, neboť je na něm stavěno rodinné právo a nelze ho opominout. V občanském zákoníku je zakotven na více místech, a to např. v ustanoveních § 792, § 793, §866 i § 867. I přesto, že tento pojem je natolik významným a důležitým pro úpravu rodinného práva, jeho definice v občanském zákoníku chybí. Je proto zapotřebí vycházet z mezinárodní práva, kde ztěžejní úpravu nalezneme v Úmluvě o právech dítěte, která byla přijata v roce 1989 a byla ratifikována všemi členskými státy EU. Tento pojem je dále zakotven v čl. 24 odst. 2 Listiny základnách práv EU, který stanovuje, že pokud se jedná o činnosti týkajících se dítěte u kterých není rozhodující, zda je tak uskutečňováno veřejnými orgány nebo soudními institucemi, je potřeba se vždy nejprve poohlížet na nejvlastnější zájem dítěte.

„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“[72] Velký význam se mu přikládá zejména v případě, kdy pro popření otcovství proběhla zákonem stanovená lhůta popěrných lhůtách a je na soudu, zda mu zmeškání popěrné lhůty po náležitém zjištění zájmu dítěte a veřejného pořádku dle § 792 ObčZ promine.

[71] Čl. 1 Úmluvy o právech dítěte
[72] Čl. 3 Úmluvy o právech dítěte

Veřejný zájem je neurčitý právní pojem, jehož aplikace se odvíjí od různých sociálních, kulturních i náboženských podmínek.[73] Vždy je tedy zapotřebí posuzovat u každého konkrétního případu věk dítěte, pohlaví, stupeň zralosti, zkušenosti, tělesné, smyslové nebo intelektuální postižení a dále sociální prostředí, ve kterém dítě žije. V souvislosti s určením a popřením otcovství může být zájem dítěte spatřován především v jeho právu poznat svůj původ, tedy své biologické rodiče.

Nedefinovaným pojmem se zaobíraly i české soudy a to tak, že se pokusily vždy vzhledem ke konkrétnímu případu pojem vyložit. Nejvyšší soud se ve svém rozsudku v souvislosti s určením a popřením vyjádřil nálsledovně: „*V zájmu dítěte je bezpochyby soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (sociální rodič), a rodičovstvím založeném na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje (právní rodičovství). Není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.“* [74]

Může však nastat i situace, kdy rodičovství právní a sociologické převažuje nad rodičovstvím biologickým. *„Zájem dítěte na stabilitě jeho statusových poměrů předchází právu znát svůj biologický původ. Ani zdravotní hlediska, např. z pohledu možné transplantace, neobstojí jako argument pro jiný výklad (...).“*[75] V dané problematice je proto nezbytné se podívat na věc z pohledu dítěte. Jestliže dítě je od narození vychováváno mužem, kterého považuje za biologického otce, učí ho novým věcem, mají mezi sebou vytvořené pevné pouto, je třeba zvážit, zda by nedošlo k zbytečného přetrhání vazeb rodiny, a to z důvodu, aby byl v matrice zapsán jiný muž, tedy biologický otec dítěte, se kterým dítě nemělo až doposud žádné vazby. Následkem by pak byla nejistota v životě dítěte. Na základě tohoto

[73] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 847

[74] Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

[75] HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. s. 243

příkladu lze dovodit, že pro dítě znamená rodina jistotu a stabilitu v jeho životě. Stejně tak jsou pro dítě důležité i sourozenecké vztahy. Obecně vzato je v zájmu dítěte i jeho sourozence, aby tento vztah přetrvával a nedošlo k jeho formálnímu ukončení v důsledku změny matrikového otce.[76] Lze tedy konstatovat, že pokud právně-sociální rodina funguje tak, jak má, dostane přednost před biologickou rodinou.[77]

Otázkou stále zůstává, jak zjistit nejlepší zájem dítěte. Nejvhodnějším řešením bude přímé položení otázky dítěti, jak na konkrétní situaci nahlíží. Současně s tím bude zachováno i jeho participační právo, tedy právo na sebeurčení. Ústavní soud ve svém nálezu uvedl, že pokud je dítě schopno danou situaci vnímat, je nezbytné zjistit jeho postoj k věci: *„Nepřihlédne-li obecný soud k právu dítěte podle čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte zúčastnit se řízení v jeho věci, sdělit své stanovisko a být slyšeno v soudním řízení, nedostojí požadavku posouzení jeho nejlepšího zájmu podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, čím rovněž poruší právo jednoho z rodičů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“*[78]

Zájem dítěte se může dostat do konfliktu s jinými subjekty, například rodičemi. K tomu dochází v případě, kdy se zájem dítěte neshoduje se zájmy obou rodičů nebo pouze se zájmem matky nebo otce. Příkladem je situace, kdy v rámci určení otcovství dle první domněnky uzavřel matrikový otec manželství se ženou, o které věděl, že dítě zplodila s jiným mužem. Nastane-li kolize zájmů, zájem dítěte zpravidla převažuje nad zájmy matky či otce. K této kolizi se vyjádřil v nálezu i Ústavní soud: *„…obecné soudy jsou povinny zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy dítěte a zájmy jeho rodiče, zvláštní pozornost však musí být věnována zájmu dítěte, který může – v závislosti na své povaze a závažnosti – převážit nad zájmem rodiče.“*[79]

Na závěr je třeba zmínit, že ačkoliv je dítě stranou privilegiovanou, tedy jeho zájem je soudem zkoumán zpravidla prvotně, není pravidlem, aby vždy dostal přednost před zájmy ostatních.

[76] Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 677/2013
[77] Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16
[78] Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19
[79] Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

2. 9. 2 Veřejný pořádek

K tomu, aby soud mohl rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty dle ustanovení § 792 ObčZ, je zapotřebí, aby to vyžadoval zájem dítěte a veřejný pořádek. V následující kapitole se tak budu snažit vysvětlit význam veřejného pořádku v rámci problematiky prominutí zmeškání lhůty.

Dle názoru JUDr. Králíčkové je vymezen veřejný pořádek jako *„opak alespoň hrozby poruchy způsobilé ohrozit kohokoli na jeho právech nebo ohrozit obecné blaho.“*[80] Veřejný pořádek směřuje na ustálenost rodinných poměrů, tedy aby právní stav byl v souladu nejen se stavem biologickým, ale také se sociální realitou. Naproti tomu JUDr. Šínová chápe tento pojem jako kritérium objektivní povahy. Veřejný pořádek, jako neurčitý právní pojem, lze dle ní charakterizovat jako *„základní pravidla právního řádu, na kterých je třeba bezvýhradně trvat.“*[81]

JUDr. Svoboda se k veřejnému pořádku vyjádřil, že pokud dojde k prominutí zmeškání lhůty soudem a následně pak k popření otcovství, je důležité, aby se nebral ohled nejen na účastníky řízení, ale také na osoby, jichž se rozhodnutí týká. Jestliže soud rozhodl tak, že zmeškání lhůty promíjí, nemůže následně dojít k zamítnutí návrhu na popření otcovství z důvodu, že není v souladu se zájmem dítěte.[82]

Taktéž Nejvyšší soud zaujal stanovisko k veřejnému pořádku. Ve svém usnesení uvedl, že narozdíl od kritéria zájmu dítěte se v případě veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 ObčZ jedná o objektivní podmínku.[83] Podle názoru Nejvyššího soudu je požadavek veřejného pořádku situací, která *„odporuje základním hodnotám společnosti, na nichž je nezbytné trvat. Situace odporující veřejnému pořádku je tedy charakterizována takovou okolností, kterou by bylo třeba stejným způsobem hodnotit vždy tehdy, pokud nastane, nehledě na další*

[80] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 552

[81] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 983

[82] SVOBODA Karel, Popření otcovství – K možnostem popřít otcovství po uplynutí zákonných lhůt, Rekodifikace & praxe 4/2014

[83] Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016

konkrétní okolnosti případu (konkrétní situaci rodičů či dítěte). Jinými slovy, prominout zmeškání popěrné lhůty lze pouze tehdy, pokud stávající stav vyvolává takové následky, které jsou v daném čase společensky nepřijatelné, neboť jsou v rozporu se základními hodnotami, na nichž je nezbytné trvat.“[84]

2. 9. 3 Prominutí zmeškání lhůty

Zákon o rodině umožňoval pouze nejvyššímu státnímu zástupci, aby v případě uplynutí popěrné lhůty podal návrh na popření otcovství. Návrh mohl podat nejvyšší státní zástupce pouze za situace, kdy bylo vyloučeno otcovství právního otce a popření bylo v souladu se zájmem dítěte. V důsledku kritiky přišla novela zákona o rodině, která v ustanovení § 62 odst. 1 ZOR zakotvila povinnost nejvyššímu zástupci podat návrh na popření otcovství vůči dítěti, jestliže byly k tomu splněny zákonem stanovené podmínky.

Současná právní úprava obsahuje hmotněprávní úpravu prominutí zmeškání lhůty v ustanovení § 792 ObčZ ve spojení s procesní úpravou v ustanovení § 425 ZŘS, které stanovuje pořádkovou lhůtu pro rozhodnutí soudu ve věci v délce 4 měsíců.

Jedná se tedy o institut, který dává v rámci popření otcovství při splnění zákonných podmínek možnost podat návrh i v případě, pokud došlo k uplynutí lhůty, kterou měla daná osoba k podání návrhu na popření otcovství. Podmínkou přípustnosti je již komentovaný zájem dítěte a veřejný pořádek. Obě tyto podmínky musí být splněny kumulativně.

V důvodové zprávě zákona o zvláštních řízeních soudních je upraveno, že zákon *„zpřesňuje podmínky, za nichž soud může prominout zmeškání popěrné lhůty. Jestliže je návrh na popření otcovství podán po uplynutí lhůty stanovené novým občanským zákoníkem, soud může, jestliže je to v zájmu dítěte a veřejného pořádku, i bez návrhu prominout zmeškání popěrné lhůty.“*[85] Rozdílný názor zastává JUDr. Králíčková, která stanovuje, že návrh na popření otcovství musí být

[84] Usnesení Nejvyššího soud České republiky ze dne 30. 3. 2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020
[85] Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

podán oprávěnou osobou. Bez podání návrhu nemůže soud o prominutí zmeškání lhůty rozhodnout.[86]

Další názor vyjádřil JUDr. Svoboda, který říká, že v určitých situacích je možné, aby řízení o prominutí zmeškání lhůty bylo zahájeno i bez návrhu, tedy z moci úřední na základě ustanovení § 793 ObčZ. Důvodem je skutečnost, že judikatura Ústavního soudu nepovažuje domněnky určování otcovství za dostatečnou shodu biologického a právního otcovství.[87]

Co se týče procesních aspektů, lze dovodit, že soud bude o prominutí zmeškání lhůty rozhodovat jako o otázce předběžné, neboť je zapotřebí nejdříve posoudit všechny okolnosti, které jsou rozhodné pro připuštění návrhu na popření otcovství po uplynutí lhůty. Jestliže dojde k připuštění, rozhodne následně o zachování či popření otcovství v soudním řízení, kde musí brát ohled především na zájem dítěte a veřejný pořádek. Soud rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustné odvolání. Aktivně legitimovanou osobou je matka a matriční otec dítěte, proto je vyloučeno, aby soud prominul lhůtu někomu jinému.

Úkolem navrhovatele je důkladně vylíčit skutečnosti, kvůli kterým došlo k zmeškání popěrné lhůty. Jeho povinnosti není, aby o rozhodnutí prominutí požádal, neboť soud rozhoduje o prominutí z úřední povinnosti. Příkladem je situace, kdy se navrhovatel dozvěděl o rozhodujících skutečnostech, pro které má důvodné podezření, že není biologickým otcem dítěte, až po uplynutí popěrné lhůty. Chybí-li rozhodné skutečnosti v návrhu, soud stanoví navrhovateli přiměřenou lhůtu k jejich doplnění. Jestliže ani poté navrhovatel skutečnosti do návrhu neuvedl, soud nezamítne návrh, ale rovnou rozhodne o tom, že zmeškání lhůty nepromíjí.[88]

Stěžejní součástí v rámci rozhodování o prominutí zmeškání lhůty je zájem dítěte, který musí být posuzován vždy jednotlivě u každého případu. Děje se tak proto, že může dojít k situaci, kdy dítě nemá žádný vztah se svým právním otcem

[86] Králíčková In KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020. s. 555

[87] SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 68

[88] SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s. 69

a je v zájmu dítěte, aby došlo k popření otcovství. Dalším případem je situace, kdy dítě nemá blízký vztah se svým biologickým otcem, ale naopak s otcem právním nebo sociálním, kterého dítě považuje za svého pravého otce. Proto pří popření otcovství, ke kterému dochází až po prominutí zmeškání lhůty, je chráněn zájem právního otce v menší intenzitě, než je tomu v případě, kdy byl návrh na popření podán včas.

Promine-li soud zmeškání popěrné lhůty, pokračuje v rozhodování ve věci tak, jak kdyby byl návrh na řízení o popření otcovství podán včas.

2. 10 Úvahy de lege ferenda

Během posledních několika desítek let prošla právní úprava popírání otcovství několika změnami. V mé práci jsem se věnovala pozitivně právní úpravě v rámci určení a popření otcovství, v této kapitole se naopak zamyslím nad tím, jestli je současná právní úprava otcovství dostačující, nebo zda je třeba upravit nedostatky, na kterých má společnost zájem.

2. 10. 1 Popírání otcovství dítětem

Aktivní legitimaci k popření otcovství má pouze matka a otec dítěte. Zákonodárce v zákoně však mlčí o tom, zda legitimaci přiznává i dítěti, a to i přesto, že dítě je vždy účastníkem řízení o popření otcovství. Proto zůstává stále otázkou, zda mu popěrné právo náleží či nikoli. Zákon se ve svém znění o právu dítěte podat návrh na popření otcovství vůbec nezmiňuje, tudíž ho negarantuje ani výslovně nezakazuje. Faktem zůstává, že zákon vždy hovoří v úpravě k podání návrhu na popření otcovství pouze o matce nebo otci, tudíž mám za to, návrh nemůže být dítětem podán.

Je třeba zmínit, že snaha zakotvit popěrné právo do občanského zákoníku byla. Dokonce vládní návrh občanského zákoníku popěrné právo dítěte obsahoval. Dítěti stanovil lhůtu pro podání návrhu na popření otcovství na jeden rok od dosažení zletilosti nebo na jeden rok od okamžiku, kdy se dítě dozvědělo o skutečnosti, která zpochybnila otcovství, jestliže už dítě dosáhlo zletilosti dříve. Avšak navrhované ustanovení se nedostalo do konečné úpravy, ani nebylo zahrnuto do jiného ustanovení zákona, což jen utvrzuje názor, že dítěti není popěrné právo

přiznáno. Přesný důvod, pro který nebyla možnost zakotvit popěrné právo dítěte do zákona není znám. Přitom právní řády několika jiných členských států EU zakotvují aktivní legitimaci dítěte k podání návrhu na popření otcovství, příkladem je Německo, Slovensko či Rakousko.

Já osobně se přikláním k názoru, že česká právní úprava postrádá zakotvení popěrného práva dítěte do ustanovení zákona, neboť může dojít k situaci, kdy matka ani otec nesouhlasí s popřením otcovství, tedy nepodají návrh, nebo jeden z nich nežije a druhý s popřením otcovství nesouhlasí, v takovém případě nemá nikdo jiný pravomoc řízení o popření otcovství zahájit. Dříve měl tuto pravomoc nejvyšší státní zástupce, ale s nástupem občanského zákoníku mu bylo popěrné právo odebráno. Zákon o zvláštních řízeních soudních tak umožňuje zahájit řízení z moci úřední dle ustanovení § 419 pouze tehdy, bylo-li otcovství určeno na základě druhé domněnky otcovství. Současné právní úpravě tak chybí náhrada za nejvyššího státního zástupce, který mohl řízení zahájit i bez návrhu. Pod pojmem náhrada lze rozumět právo soudu zahájit řízení z úřední povinnosti.

Příkladem je situace, kdy má dítě zájem na popření otcovství, s kterým by souhlasil i soud, avšak nebude možné řízení zahájit, neboť není osoba, která by tak učinila. S ohledem na to, že dle zákona lze řízení o popření otcovství z moci úřední zahájit pouze v případě druhé domněnky otcovství, mám za to, že by nebránilo nic tomu, aby soud disponoval touto pravomocí také u domněnky prvé.

Následkem nedostatku právní úpravy této problematiky by v budoucnu mohlo dojít k takovému stavu, kdy by matrikový otec neodpovídal otci biologickému, ani sociálnímu nebo by dokonce byl v rozporu se zájmem dítěte.

2. 10. 2 Popírání otcovství domnělým otcem

Jak jsem již zmiňovala výše, právo podat návrh na popření otcovství je výslovně přiznáno v českém právním řádu pouze matce a otci. Naproti tomu německý právní řad přiznává ve svém občanském zákoníku putativnímu otci právo podat návrh k popření otcovství, německou právní úpravu podrobněji rozeberu v kapitole 3. 2. 2 této práce. Popěrné právo nemá tedy putativní otec dítě, a to i přesto, pokud prokáže, že je biologickým otcem dítěte. Domnělý otec může požadovat

určení otcovství až v tom okamžiku, kdy rozhodnutí o popření otcovství původního otce nabylo právní moci.

V předchozí podkapitole jsem zmínila, že pouze v případě druhé domněnky otcovství je možné zahájit řízení o popření otcovství i bez návrhu, a to např. na podnět domnělého otce. Jediným právem putativního otce, jak docílit popření otcovství, je podání podnětu soudu k zahájení řízení. Ve vztahu k první domněnce otcovství tímto právem nedisponuje.

Je otázkou, zda by nebylo v rozporu s právy právního otce, pokud by měl domnělý otec možnost zasáhnout do právního otcovství dítěte. Současně by tímto postupem mohlo dojít k narušení zájmu dítěte nebo právní jistoty zúčastněných osob. Avšak můj pohled, co se týče práv putativního otce, je takový, že zákon dostatečně neupravuje možnost putativního otce navázat vztah se svým biologickým dítětem.

ESLP v souvislosti s danou problematikou ve svém rozsudku konstatoval, že pokud převažuje mezi biologickým otcem a dítětem i sociální stav, je nesmyslné, aby byl za právního otce dítěte označen muž, který si s dítětem nevytvořil žádné pouto.[89] Proto je v zájmu dítěte, aby otcovství bylo popřeno, jestliže domnělý otec má snahu se podílet na výchově dítěte a naopak právní otec ji nemá.

Dle mého názoru je potřeba, aby putativnímu otci bylo přiznáno popěrné právo, díky kterému by se mohl domáhat výchovy svého biologického dítěte. Otázkou však je, v jakém rozmezí by mu mělo být toto právo přiznáno, zejména pak s ohledem na zájmy dítěte a jeho právních rodičů.

2. 10. 3 Popěrné lhůty

Současná právní úprava stanovuje matce dítěte vždy stejnou popěrnou lhůtu, tedy není rozhodující, na základě které domněnky bylo otcovství určeno. Jedná-li se o manžela matky, má k popření otcovství stanovené dvě lhůty, a to subjektivní, která činí šest měsíců a objektivní, která je stanovena na šest let od okamžiku narození dítěte. Muži, který učinil souhlasné prohlášení je stanovena pouze

[89] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, ve věci Kroon a další proti Nizozemí

šestiměsíční objektivní lhůta k popření otcovství. Rozdílnost lhůt odůvodnil ve svém rozsudku Nejvyšší soud tak, že postavení těchto dvou mužů, tedy manžela matky a muže, který učinil souhlasné prohlášení, není shodné.[90]

Manželovi matky je stanovena delší objektivní lhůta pro popření otcovství. Tato skutečnost byla zdůvodněna tím, že pokud jeho otcovství vznikne automaticky z jeho postavení manžela matky, může dojít k situaci, kdy o narození dítěte ani neví. Tím lze dovodit, že manžel po delší dobu s matkou dítěte neudržoval žádný vztah, a to i přesto, že je zákonem stanovena povinnost manželů spolu žít a podporovat se. Proto je považováno za velmi výjimečnou situaci, kdy manžel na své manželce těhotenství nepozná. Já osobně bych na tyto ojedinělé situace aplikovala ustanovení § 792 ObčZ, nikoli prodloužení popěrné lhůty.

Bylo-li otcovství určeno na základě druhé domněnky otcovství, lze předpokládat, že muž, který souhlas učinil jedná dobrovolně v nepochybnostech o tom, že je biologickým otcem dítěte. Jak jsem již zmiňovala výše, rozdílem u manžela matky a muže, který učinil souhlasné prohlášení zůstává, že manželovi matky je navíc poskytnutá subjektivní šestiměsíční popěrná lhůta, běžící od okamžiku, kdy se manžel matky dozvěděl o skutečnostech, které by mohly zpochybnit jeho otcovství. V úpravě u ostatních mužů tato subjektivní lhůta absentuje, jelikož i muž, který učinil souhlas se může kdykoliv dozvědět o pochybujících skutečnostech, že není biologickým otcem dítěte.

V rámci asistované reprodukce je rozdílné popření u muže, který není manželem matky a muže, kterým jim je. Mám za to, že postavení těchto mužů je totožné, proto mi nepřijde správné, když zákon stanovuje manželovi matky šestiletou popěrnou lhůtu a muži, který učinil souhlasné prohlášení pouze šestiměsíční popěrnou lhůtu.

Existence popěrných lhůt vychází především z požadavku zachování zájmu dítěte a právní jistoty. Zákonodárce považuje uplynutí popěrné lhůty za okamžik, kdy již uběhla potřebná doba k tomu, aby dítě a muž, který byl určen jako otec měli mezi sebou postavené najisto poměry tak, aby do nich nebylo možné zasahovat.[91]

[90] Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014
[91] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8.-str 947

Zde se opět vracím ke druhé domněnce otcovství, pro kterou je stanovena pouze šestiměsíční lhůta od okamžiku, kdy bylo souhlasné prohlášení učiněno. Je otec schopen se svým šestiměsíčním dítětem navázat takový stav, který můžeme považovat za jistý, stabilizovaný? Proto v této problematice spatřují současnou právní úpravu jako nedostatečnou.

2. 10. 4 Formulace „prominutí" zmeškání lhůty

V občanském zákoníku mají popěrné lhůty povahu prekluzivní, což znamená, že po uplynutí této doby právo zaniká. Otázkou tak je, zda je možné prominout zmeškání lhůty, která již po uplynutí zanikla? Tento postup tak přinejmenším rozporuje s právními definicemi. Mám za to, že zákonodárce v rámci této problematiky povoluje prominout právo, které již zaniklo, tudíž se dle mého názoru jedná o nesprávný přístup zákonodárce. Své pochybení by zákonodárce mohl napravit alespoň formálně, tedy změnou zákonem stanoveného pojmu „prominutí", který je obsažen v ustanovení § 792 ObčZ.

Je třeba konstatovat, že oproti jiným úvahám de lege ferenda, které jsem nastínila v této kapitole, se nejedná o tak zásadní legislativní pochybení, avšak je zapotřebí poukázat na vše, v čem spatřuji podcenění zákonodárce. Do budoucna by se tak mělo zamezit zakotvování navzájem odporujících pojmů do zákona.

3. Komparatistická studie úpravy určování a popírání otcovství

V závěrečné kapitole této práce se budu věnovat porovnání právní úpravy určení a popření otcovství s našimi sousedními zeměmi. I přesto, že většina evropských zemí je členem Rady Evropy, tedy mají podepsanou EÚLP, zaručující v čl. 8 ochranu rodinného a soukromého života, nenajdeme v žádných dvou státech totožnou právní úpravu. Jednotlivé země se shodují pouze v základech úpravy v rámci určení a popření otcovství, avšak jednotlivé státy se pak navzájem liší svými specifickými úpravami. V následujících dvou podkapitolách rozeberu právní úpravu Slovenska a Německa, neboť se jedná o státy, které jsou nám teritoriálně blízké, ale co do právní úpravy se v určitých případech odlišují.

3. 1 Komparace se Slovenskem

Slovenská právní úprava má naprosto totožné základy s českou právní úpravou, neboť od roku 1918 až do roku 1992 se jednalo o jeden stát, s jedním právním řádem. Po rozdělení České a Slovenské Federativní republiky si oba státy ponechaly původní právní řády, které prošly novelizací. I na Slovensku byl přijat zákon č. 94/1963 Zb., o rodine, který byl několikrát novelizován. Oba státy měly zájem na novelizaci právních předpisů, jelikož bylo nutností, aby právní úpravy odpovídaly potřebám společnosti. Důsledkem pak bylo přijetí nového zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine. Lze tak konstatovat, že naši sousedé to stihli o pár let dříve, než my. Česká republika se dočkala změny až v roce 2014, kdy byl přijat občanský zákoník, kde byla nově obsažena i právní úprava rodinného práva. Tuto snahu měla i Slovenská republika, avšak do dneška je rodinné právo stále samostatným zákonem.

3. 1. 1 Určování otcovství podle zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine

Stejně jako Česká republika, i slovenská právní úprava určování otcovství stojí na třech právních domněnkách, které jsou vyvratitelné. Úpravu této problematiky najdeme v ustanoveních § 84 až § 96 ZR.

První domněnka otcovství svědčí dle § 85 odst. 1 ZR manželovi matky, a to v okamžiku, kdy se dítě narodí za trvání manželství anebo tři sta dní po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné. V druhém odstavci stejného ustanovení je konstatováno, že za otce dítěte se považuje manžel pozdější, jestliže se dítě narodilo matce znovu provdané, a to i v případě, kdy se dítě narodilo dříve než třístý den po zániku manželství nebo jeho prohlášení za neplatné. Pokud by však pozdější manžel své otcovství popřel, bude za otce označen manžel předchozí.

Dalším způsobem, jak lze určit otcovství je souhlasné prohlášení rodičů, které je označováno za druhou domněnku otcovství. Podle ustanovení § 91 odst. 2 ZR je možné učinit souhlas buď před soudem nebo matričním úřadem, s tím, že nezletilý tak může učinit pouze před soudem. Takto lze určit otcovství i k dítěti dosud nenarozenému, avšak již početému.

Třetí domněnka otcovství přichází v úvahu tehdy, jestliže otcovství nebylo určeno dle prvních dvou domněnek. Tato domněnka stojí na soudním rozhodnutí. Podle ustanovení § 94 odst. 2 ZR se za otce dítěte považuje muž, který s matkou dítěte souložil v tzv. rozhodné době, a to mezi sto sedmdesátým a třístým dnem před narozením dítěte. Jeho otcovství však nemůže být vyloučeno závažnými okolnostmi. Pokud by došlo k určení otcovství dle této domněnky, předpokládá se, že soud v rámci řízení nařídí dokazování, kde se za nejspolehlivější důkaz považuje test DNA, který je téměř stoprocentní. K podání návrhu je dle § 94 odst. 1 ZR aktivně legitimována matka, dítě a muž, který se považuje za otce dítěte.

V české právní úpravě máme obsaženou ještě tzv. jednu a půltou domněnku otcovství, která určuje za otce dítěte muže, který dal souhlas k umělému oplodnění neprovdané matce. Slovenská právní úprava tuto domněnku u nesezdaného páru zcela vynechává. Proto jestli dojde k situaci, kdy se neprovdané ženě, která podstoupila umělé oplodnění, narodí dítě a vyžaduje, aby byl její partner uveden jako otec dítěte, je jediným možným řešením učinění souhlasného prohlášení obou rodičů.[92]

3. 1. 2 Popírání otcovství podle zákona č. 36/2005 Z. z., o rodine

Jedná-li se o první domněnku otcovství, má matka i otec možnost popřít otcovství. Zákonem stanovená lhůta je však pro matku a otce rozdílná. Matka má možnost popřít otcovství do tří let od okamžiku narození dítěte, zde se jedná o lhůtu objektivní, která je delší, než je tomu v Čechách. Otec disponuje k popření otcovství lhůtou subjektivní, která činí tři roky ode dne, kdy se dozvěděl o zpochybňujících skutečnostech, pro které má za to, že není otcem dítěte. I zde spatřujeme odlišnost mezi českou a slovenskou právní úpravou. Manželovi matky je poskytnuta pouze jedna, a to značně delší lhůta oproti České republice, ve které může své otcovství popřít. Zákon dále stanovuje možnost, aby místo nesvéprávného otce popřel jeho otcovství opatrovník. Ten tak může učinit do tří let ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech, na základě kterých zpochybňuje otcovství k dítěti.

Podle ustanovení § 87 odst. 1 ZR je možné popřít otcovství pouze v té situaci, kdy je vyloučeno, že je manžel otcem dítěte, jestliže se dítě narodí mezi sto

[92] Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. 3. 2021, sp. zn.: 24CoP/151/2020

sedmdesátým dnem od uzavření manželství a třístým dnem po jeho zániku nebo prohlášení za neplatné. Narodí-li se dítě před sto sedmdesátým dnem od uzavření manželství, postačí, když manžel matky prohlásí, že není otcem dítěte. Prohlášení činí před soudem. Aby se mohlo tímto způsobem postupovat, je podmínkou, že manžel s matkou v rozhodné době nesouložil a při uzavírání manželství nevěděl o skutečnosti, že je těhotná.

Jestliže se dítě narodilo matce po zániku manželství, avšak ta se již stihla znovu provdat za trvání tzv. ochranné lhůty, je za otce tohoto dítěte považován manžel pozdější, který své otcovství může taktéž popřít. Pokud tak úspěšně učinil, počíná běžet tříletá popěrná lhůta předchozímu manželovi matky, a to od okamžiku, kdy se dřívější manžel dozvěděl o pravomocném rozhodnutí, kterým bylo popřeno otcovství manžela pozdějšího.

Co se týče druhé domněnky otcovství, může i v tomto případě jak otec, tak matka otcovství popřít. Dle ustanovení § 93 odst. 1 ZR je podmínkou, aby otcovství muže, který je zapsán v rodném listu, bylo vyloučeno. Zákonem stanovená popěrná lhůta počíná běžet od okamžiku, kdy rodiče učinili souhlasné prohlášení před soudem nebo matričním úřadem. Popěrná lhůta je tříletá a nesmí skončit dříve, než uplynou tři roky od narození dítěte. Z toho vyplývá, že pokud bylo souhlasné prohlášení učiněno ještě před narozením dítěte, bude počátek lhůty stanoven až ke dni narození dítěte.

I matka má právo popřít otcovství, které bylo učiněno na základě souhlasného prohlášení. Zákon ji stanovuje, stejně jako otci, tříletou popěrnou lhůtu, a to od okamžiku, kdy byl podán souhlas. Lze konstatovat, že i v rámci druhé domněnky spatřujeme odlišnosti mezi českou a slovenskou právní úpravou. Počátky popěrných lhůt připadají na stejný okamžik, rozdílné jsou délky těchto lhůt, kdy Slovensko poskytuje delší čas pro podání návrhu na popření otcovství, které bylo určeno na základě souhlasného prohlášení.

3. 1. 2. 1 Popírání otcovství na návrh dítěte

Slovenská právní úprava poskytuje dítěti dle ustanovení § 96 ZR možnost podat návrh k soudu na popření otcovství, a to za podmínky, kdy rodičům dítěte uplynula doba, která jim byla zákonem stanovena k popření otcovství. Soud pak

následně rozhodne o přípustnosti, bude-li to ve shodě se zájmem dítěte. Vyhoví-li soud návrhu, může až v této chvíli dítě podat samotnou žalobu na popření otcovství, tedy poté, kdy rozhodnutí o přípustnosti nabylo právní moci. Jestliže o popření otcovství žádá dítě nezletilé, musí mu být ustanoven opatrovník, který ho v řízení před soudem zastupuje. Účastníky řízení jsou vedle dítěte i matka s právním otcem dítěte. Co se týče popěrné lhůty, není zákonem vymezena žádná lhůta, která by dítě časově omezovala.

3. 1. 3 Porovnání právní úpravy v České republice a na Slovensku

Rodinné právo v České republice a na Slovensku se od sebe s postupem času stále více odlišuje. Původní česká právní úprava, tedy zákon o rodině, byla slovenské právní úpravě podobná. S nástupem občanského zákoníku v roce 2014 se tyto dvě právní úpravy navzájem od sebe vzdálily.

Jak jsem již avizovala výše, rozdílnost spatřujeme hlavně mezi popěrnými lhůtami, kdy slovenská právní úprava stanovuje otci tříletou popěrnou lhůtu, jak u první, tak druhé domněnky otcovství. Počátek běhu lhůty připadá na okamžik, kdy se otec o dozvěděl o skutečnostech, na základě kterých by své otcovství mohl zpochybnit. Matka dítěte může popřít otcovství do tří let od narození dítěte. Otcovství, které bylo učiněno na základě souhlasného prohlášení může být taktéž popřeno otcem v tříleté popěrné lhůtě, která však nesmí skončit dříve, než tři roky od narození dítěte. V české právní úpravě je manželovi matky přiznána jak subjektivní popěrná lhůta, která začíná běžet ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících jeho pochybnost, že je otcem dítěte, tak objektivní lhůta, která plyne až do šesti let od narození dítěte. Souhlasné prohlášení lze popřít ve lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy byl souhlas učiněn, ani tato lhůta nesmí skončit dříve, než šest měsíců po narození dítěte.

Dalším rozdílem je počítaní tzv. rozhodné doby. Slovensko stanovuje rozmezí na sto sedmdesát až tři sta dní, česká právní úprava má rozmezí o deset dní delší, tedy sto šedesát až tři sta dní.

Určení otcovství na základě umělého oplodnění je na Slovensku možné pouze tehdy, jestliže se jedná o manžela matky. Postačí souhlas tohoto muže a otcovství

dítěte je mu přiznáno. Již výše jsem popsala, že nelze takto určit otcovství u nemanželského páru, český právní řád však tuto možnost připouští.

Odlišnost najdeme i u druhé domněnky otcovství, která umožňuje, aby pouze muž učinil souhlasné prohlášení, jestliže matka dítěte trpí vážnou duševní chorobou nebo není schopna pochopit význam svého jednání. Česká právní úprava nedovoluje, aby bylo určeno otcovství pouze s jedním prohlášením. Vždy je potřeba souhlas obou rodičů.

V kapitole 3. 1. 2. 1 jsem popsala možnost dítěte podat návrh na popření otcovství, jestliže došlo k uplynutí popěrné lhůty. U nás tak může učinit pouze matka nebo manžel, pokud bylo otcovství určeno na základě první domněnky a vyžaduje-li to zájem dítěte. I v případě souhlasného prohlášení platí totéž. Český soud může zahájit řízení o popření otcovství i bez návrhu, pokud bylo otcovství určeno na základě druhé domněnky otcovství.

Možností, kterou slovenská právní úprava nedisponuje, je současné popření a určení otcovství v jediném řízení před soudem. Takový postup nastane, jestliže se dítě narodí mezi zahájením řízení o rozvodu manželství a třístým dnem po rozvodu manželství. Jedná se o prohlášení manžela, popřípadně bývalého manžela, že není otcem dítěte, dále muže, který prohlásí, že je otcem dítěte a matky, která se musí k oběma prohlášením připojit. Nedojde tak ke dvěma samostatným řízení, ale vše se jednodušeji a rychleji vyřeší v jediném řízení.

Na základě výše zmíněného porovnání lze konstatovat, že se česká právní úprava jeví jako podrobnější a více propracovanější, než je tomu na Slovensku. Jedinou výhodou, kterou zakotvuje slovenská právní úprava, je tříletá subjektivní popěrná lhůta, kterou disponuje manžel matky dítěte a muž, jenž učinil souhlasné prohlášení. Otázkou však zůstává, zda by nebylo u manžela matky vhodné, stejně jako v našem občanském zákoníku, tuto lhůtu ohraničit lhůtou objektivní.

3. 2 Komparace s Německem

V následující podkapitole se budu věnovat institutu otcovství v německé právní úpravě, při které budu vycházet z německého občanského zákoníku, kde je upraveno otcovství v ustanovení § 1592 a následující.

3. 2. 1 Určování otcovství dle německého občanského zákoníku

Stejně jako česká a slovenská právní úprava, i Německo zakotvuje ve svém občanském zákoníku tři právní domněnky, na základě kterých lze určit otcovství. První domněnka otcovství svědčí manželovi matky, jestliže se dítě narodí před uplynutím tři sta dní po zániku manželství. Jestliže matka vstoupí během těchto tři sta dní do manželství nového, je otcovství přiznáno manželovi pozdějšímu, který však muže otcovství popřít. Popře-li úspěšně otcovství, je za otce považován manžel dřívější. Může nastat i výjimečná situace, kdy se dítě narodí do manželství, proti kterému byl již podán návrh na rozvod. V takovém případě učiní třetí osoba nejpozději do jednoho roku od právní moci usnesení, kterým bylo vyhověno návrhu na rozvod, prohlášení, že je otcem dítěte.

Úprava určování otcovství v případě umělého oplodnění, stejně jak je tomu na Slovensku, absentuje.

Druhá domněnka otcovství přichází v okamžiku, kdy se dítě narodí do nemanželského páru. Stejně jako u nás, i tato právní domněnka stojí na souhlasném prohlášení matky a muže, který je otcem dítěte. Pokud matka nemá rodičovskou odpovědnost, je na dítěti, aby dle § 1595 odst. 2 BGB souhlas namísto matky učinil. Podmínkou je způsobilost dítěte k právním úkonům a věk nejméně čtrnácti let. Pokud dítě nesplňuje požadovaná kritéria, učiní souhlas namísto něj zákonný zástupce, se svolením rodinného soudu.

Jestliže otcovství nebylo určeno na základě první ani druhé domněnky, je další v pořadí třetí domněnka, která umožňuje podat k soudu návrh na určení otcovství. Za otce dítěte je považován muž, který s matkou žil v rozhodné době v jedné domácnosti. Rozhodná doba pro početí je dle § 1600d odst. 3 BGB vymezena rozdílně oproti české a slovenské právní úpravě, a to na tři sta až sto osmdesát jedna dní před narozením dítěte. Stejně jako u nás, je za nejspolehlivější důkaz, který slouží soudu k objasnění genetického původu považován znalecký posudek z oboru genetiky, především pak analýza DNA.

3. 2. 2 Popírání otcovství dle německého občanského zákoníku

Německý občanský zákoník upravuje možnost popřít otcovství pouze v případě, jestliže bylo určeno na základě první nebo druhé domněnky otcovství. K popření otcovství může dojít pouze v řízení před soudem.

Podle ustanovení § 1600 odst. 1 BGB je oprávněnou osobou k podání návrhu na popření otcovství manžel matky a muž, jehož otcovství bylo určeno na základě druhé domněnky otcovství. Další aktivně legitimovanou osobou je matka dítěte. Německá právní úprava však umožňuje popřít otcovství ještě muži, který o sobě tvrdí, že je biologickým otcem dítěte, tedy putativnímu otci. Popěrné právo je přiznáno i samotnému dítěti.

Je-li osoba, která je oprávněna podat návrh na popření otcovství nesvéprávná, je oprávněn k podání návrhu pouze zákonný zástupce. Jestliže je osoba pouze omezena ve svéprávnosti, činí návrh osobně.

V případě putativního otce je zapotřebí, aby splňoval stanovené podmínky, teprvé po splnění je oprávněn k podání návrhu na popření otcovství. Domnělý otec je povinen prohlásit, že měl s matkou dítěte v rozhodné době pro početí pohlavní styk. Druhou podmínkou je fakt, že navrhovatel je biologickým otcem dítěte, což může prokázat pomocí testů DNA. Zatřetí je potřeba, aby právní otec neměl s dítětem vytvořený sociální vztah. Sociálním vztahem se podle německého občanského zákoníku rozumí stav, kdy právní otec nese nebo nesl v rozhodném časovém okamžiku skutečnou odpovědnost ve vztahu k dítěti. Skutečnou odpovědnost chápe jako situaci, kdy právní otec je s matkou ženatý nebo žije s dítětem delší dobu ve společné domácnosti.[93]

Jestliže je dítě počato pomocí asistované reprodukce, německý občanský zákoník vylučuje v § 1600 odst. 4, aby došlo k popření otcovství matkou nebo otcem k takto počatému dítěti.

Německá právní úprava se liší zejména svou popěrnou lhůtou, která je pouze jedna a je upravena pro všechny domněnky shodně. Aktivně legitimovaným

[93] MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8. s. 951

osobám k podání návrhu na popření otcovství je stanovena dvouletá popěrná lhůta, která běží od okamžiku, kdy se oprávněna osoba dozví o okolnostech, které zakládají pochybnost o otcovství. Česká právní úprava zakotvuje i lhůtu objektivní, naproti tomu Německo svou popěrnou lhůtu neohraničuje. Popěrná lhůta nezačne běžet dříve, než se dítě narodí. Totéž platí v případě souhlasného prohlášení, kdy lhůta počíná běžet až po nabytí účinnosti souhlasného prohlášení. Německý občanský zákoník pamatuje i na tu situaci, kdy je nezletilé dítě zastoupeno zákonným zástupcem, který nepodá včas návrh na popření otcovství. Zákon pak umožňuje dítěti, aby po dosažení zletilosti popřel otcovství sám.

Na závěr bych podotkla, že české právní úpravě schází, narozdíl od Německa, aktivní legitimace dítěte k podání návrhu na popření otcovství, která je v německé právní úpravě pro dítě časově neomezena. Faktem zůstává, že dítě tak může učinit i v okamžiku, kdy již nabylo zletilosti, proto lze konstatovat, že německý zákonodárce ponechává dítěti v rámci institutu popření otcovství velký prostor. Osobně vidím absenci popěrného práva dítěte v České republice jako velký nedostatek.

Závěr

Cílem diplomové práce je přiblížení problematiky určení a popření otcovství, která stojí na třech právních domněnkách otcovství. I přes fakt, že medicína dosáhla značného pokroku a otcovství může být téměř jistě určeno pomocí testů DNA, hrají stále právní domněnky otcovství klíčovou roli, neboť by bylo jak organizačně, tak finančně náročné zkoumat otcovství u každého jednotlivého případu.

Lze tedy říci, že současná právní úprava reaguje nejen na vyvíjející se společnost, ale i na medicínský vývoj v rámci asistované reprodukce a již zmiňovaných testů DNA. České legislativě se v reakci na pokroky daří, proto je třeba, aby v tom i nadále pokračovala.

Právní úprava otcovství v České republice je velice rozsáhlá a podrobná, ale najdeme v ní i mezery, které by bylo třeba vyplnit. I přesto, že se Česká republika snaží přiblížit jiným evropským zemím, v její právní úpravě chybí např. popěrné právo dítěte nebo stanovení přesných lhůt pro popření otcovství, které bylo určeno na základě umělého oplodnění. Do budoucna bych tedy zákonodárci doporučila, aby se zaměřil na zakotvení popěrného práva dítěte a přiznal mu v rámci řízení o popření otcovství plnohodnotné postavení účastníka.

Závěrem lze konstatovat, že určování a popírání otcovství je velice citlivou problematikou. Český právní řád staví zájem dítěte, který je určující zvláště pak při soudním rozhodováním, na první místo. Ačkoliv by se zdálo, že je v zájmu dítěte mít v rodném listu zapsaného biologického otce, nemusí to být vždy pravdou. Ve vztahu k otcovství není vždy právní zájem v souladu s morálním, proto je třeba zkoumat tento institut nejen ze stránky právní, ale také morální. Dokáže někdo odpovědět na otázku, zda je pro dítě důležitější právní nebo biologický otec? Nikdo nemůže jednoznačně určit, který z otců dostane přednost. Tyto případy je vždy potřeba zkoumat tak, aby byl zjištěn úhel pohledu konkrétního případu a následně se tak mohlo určit otcovství, které je v dané situaci přednější. Proto jestli dítě vyrůstá v harmonickém vztahu s právním otcem, zatímco jeho biologický otec neprojevuje žádný zájem navázat kontakt se svým dítětem, dostane přednost otcovství právní. I díky tomu český právní řád umožňuje nesoulad mezi právním a biologickým otcovstvím.

Cizojazyčné resumé

The aim of this thesis is to define the positive legal regulation of the determination and denial of paternity in the Czech Republic.

The aim is to define the three legal presumptions of paternity on the basis of which paternity can be established and denied. The thesis also includes a discussion of the issue of artificial insemination. The next chapter deals with the waiver of missing the denial period. Within this issue, the key concepts are the best interest of the child and public policy, which I explain in more detail in the thesis.

The next part of the thesis deals with de lege ferenda considerations in the context of establishing and denying paternity. The chapter discusses the shortcomings that occur within the paternity institute.

The final chapter compares Czech paternity legislation with neighbouring countries, namely Slovakia and Germany.

Seznam použitých zdrojů

1) Literatura

DVOŘÁK, Jan; ŠVESTKA, Jiří a ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7478-325-8.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; HRUŠÁKOVÁ, Milana a WESTPHALOVÁ, Lenka. Rodinné právo. 3. vydání. Academia iuris (C.H. Beck). V Praze: C.H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-877-1.

SVOBODA, Karel. Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-512-2.

2) Komentářová literatura

HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana, PTÁČEK, Lubomír, SLADKÁ HYKLOVÁ, Jana. Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími. 9. vydání. Praha: Leges, 2011.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. Zákon o rodině: Zákon o registrovaném partnerství: komentář. 4. vyd. Beckova edice komentované zákony. Praha: C.H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-061-4.

KRÁLÍČKOVÁ Zdeňka, Milana HRUŠÁKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ a kol. Občanský zákoník II.: Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020.

MELZER, Filip. Občanský zákoník: velký komentář. Komentátor. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-004-8.

Občanský zákoník: komentář. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.

SVOBODA, Karel. Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-788-0.

ŠVESTKA, Jiří. Občanský zákoník: komentář. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-457-6.

3) Odborné články

DAUBNEROVÁ, A. Matriční činnost po účinnosti nového občanského zákoníku. [Systém ASPI]. Linde Praha [cit. 2021-11-1]. ASPI_ID MN16280CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X

LOUDOVÁ, M., SIEGLOVÁ, Z., BRDIČKA, R. DNA analýza v paterních sporech - kazustika. Právní praxe, 1999, č. 4.

SVOBODA Karel, Popření otcovství – K možnostem popřít otcovství po uplynutí zákonných lhůt, Rekodifikace & praxe 4/2014

4) České právní předpisy

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízení soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 227/2006 Sb., o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů

5) Zahraniční právní předpisy

Zákon č. 94/1963 Zb., o rodine, v znení neskorších predpisov

Zákon č. 36/2005 Z. z., o rodine a o zmene a doplnení niketorých zákonov, v znení neskorších predpisov

Německý občanský zákoník z roku 1896, ve znění pozdějších předpisů (Bürgerliches Gesetzbuch)

6) Judikatura Nejvyššího soudu České republiky

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.02.1969 sp. zn. 1 Cz 80/69
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010
Rozsudek Nejvyššího soud České republiky ze dne 20. 3. 2012, sp. zn. 30 Cdo 677/2013
Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 8. 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016
Usnesení Nejvyššího soud České republiky ze dne 30. 3. 2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020
Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014

7) Judikatura Nejvyššího soudu Československé republiky

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 20. 2. 1981, sp. zn. 5 Cz 97/80 (R 48/1984**)**
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 6. 1938, sp. zn. Rv II 476/38 (Vážný č. 16.999)

8) Judikatura Ústavního soudu

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/2009, bod 15.
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/2009, bod 28
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. II ÚS 1688/10
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16
Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16
Nález Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2019, sp. zn. IV. ÚS 1002/19
Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2004, sp. zn. III. ÚS 459/03

9) Judikatura Evropského soudu pro lidská práva

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. července 2014, Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06
Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 1994, stížnost č. 18535/91, ve věci Kroon a další proti Nizozemí
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. prosince 2016, L. D. a P. K. proti Bulharsku, č. 7949/11 a č. 45522/13

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. 12. 2011 ve věci Schneider v. Německo
Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15. července 2014 ve věci Tsvetelin Petkov proti Bulharsku, č. 2641/06

10) Zahraniční judikatura

Rozsudok Krajského súdu v Prešove zo dňa 30. 3. 2021, sp. zn.: 24CoP/151/2020

11) Důvodové zprávy

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních